

Svanemerking av
Hoteller og andre overnattingssteder

Versjon 5.5 • 19. november 2021 – 31. desember 2026

Innhold

Hva er Svanemerkede hoteller og andre overnattingssteder?	4
Hvorfor velge Svanemerking?	4
Hva kan Svanemerkes?	5
Hvordan søker man?	5
1 Generelle krav til virksomheten	9
2 Miljøledelse	9
3 Energikrav	11
3.1 Krav til energiforbruk	11
3.2 Krav til energieffektivitet	14
4 Vannkrav	16
5 Avfallskrav	18
5.1 Avfallshåndtering og grenseverdi for restavfall	18
5.2 Matsvinn	21
5.3 Engangsartikler	23
6 Bærekraftig mat og drikke	26
6.1 Økologikrav	26
6.2 Øvrige krav til bærekraftig mat og drikke	29
7 Biomangfold	31
8 Kjemikaliekrav	32
9 Innkjøp av miljømerkede varer og tjenester	37
10 Poengsammenstilling	38
Regler for Svanemerking av tjenester	40
Etterkontroll	40
Kriterienes versjonshistorikk	40
Bilag 1 Klimasoner	
Bilag 2 Tips til tiltak for forebygging og reduksjon av matsvinn	
Bilag 3 Krav til bærekraftig fisk og skalldyr på nordiske språk	
Bilag 4 Retningslinjer ved vurdering av bærekraftsråvaremerking av fisk og skalldyr	
Bilag 5 Kjemikalier som skal benyttes i lisensperioden	
Bilag 6 Risikovurdering for spredning av legionella via aerosol	

Adresser

Nordisk ministerråd besluttet i 1989 å innføre en frivillig offisiell miljømerking, Svanemerket. Nedenstående organisasjoner/foretak er tildelt ansvaret for det offisielle miljømerket Svanemerket, av respektive lands regjering. For mer informasjon se nettsidene:

Danmark

Miljømærkning Danmark
Fonden Dansk Standard
Göteborg Plads 1, DK-2150 Nordhavn
Fischersgade 56, DK-9670 Løgstør
Tel: +45 72 300 450
info@ecolabel.dk
www.svanemaerket.dk

Island

Norræn Umhverfismerking
á Íslandi
Umhverfisstofnun
Suðurlandsbraut 24
IS-108 Reykjavík
Tel: +354 591 20 00
svanurinn@ust.is
www.svanurinn.is

Finland

Miljömärkning Finland
Annegatan 25, vån 6
FI-00100 Helsingfors
Tel: +358 9 61 22 50 00
joutsen@ecolabel.fi
www.ecolabel.fi

Norge

Miljømerking Norge
Henrik Ibsens gate 20
NO-0255 Oslo
Tel: +47 24 14 46 00
info@svanemerket.no
www.svanemerket.no

Sverige

Miljömärkning Sverige
Box 38114
SE-100 64 Stockholm
Tel: +46 8 55 55 24 00
info@svanen.se
www.svanen.se

Dette dokument kan bare kopieres i sin helhet og uten noen form for endring. Sitater fra dokumentet kan benyttes hvis kilden, Nordisk Miljømerking, oppgis.

Hva er Svanemerkede hoteller og andre overnattingssteder?

Svanemerkede hoteller og andre overnattingssteder oppfyller strenge miljøkrav og har tatt et helhetsgrep om miljøarbeidet sitt. Det betyr at de er blant de miljømessig beste innenfor sin bransje.

Virksomhetene arbeider strukturert og aktivt med å redusere sitt forbruk av ressurser og optimere driften. Svanemerket er et effektivt redskap for å gjøre virksomhetenes miljø- og klimaavtrykk mindre og bidrar aktivt til å oppfylle flere av FNs bærekraftsmål, særlig mål 12 om ansvarlig forbruk og produksjon.

Svanemerkede hoteller og overnattingssteder:

- Begrenser bruken av energi og utslipp av CO₂.
- Benytter ikke fossil olje eller gass til oppvarming.
- Gjennomfører energi- og CO₂-reduserende tiltak for å begrense klimabelastningen.
- Begrenser vannforbruket sitt.
- Gjennomfører vannreduserende tiltak.
- Kildesorterer effektivt for å oppfylle grenseverdi til restavfall, samt sikre mulighet for materialgjenvinning og utnyttelse av ressurser.
- Arbeider aktivt med forebygging av matsvinn.
- Bruker ikke engangsartikler i daglig servering.
- Bruker bare engangsartikler som oppfyller strenge miljøkrav til take away og catering.
- Serverer mat med fokus på miljø og bærekraft. For eksempel tilbyr de vegetarisk mat, bruker gjerne lokalproduserte råvarer, og unngår truede fiske- og sjømatarter. De bruker ikke palmeolje i frityren.
- Serverer en høy andel økologisk mat og drikke.
- Sikrer at naturmangfoldet i hotellenes uteområde forbedres.
- Bruker miljømerkede produkter til den daglige rengjøring, oppvask og tekstilvask for å begrense uønskede kjemikalier.
- Bruker en rekke miljømerkede produkter og tjenester.
- Lærer opp de ansatte, så alle blir engasjert i miljøarbeidet.

Hvorfor velge Svanemerking?

- Svanemerkede hoteller og andre overnattingssteder kan bruke varemerket Svanemerket i sin markedsføring. Svanemerket har høy troverdighet og er meget godt kjent i Norden.
- Svanemerket er en enkel måte å kommunisere sitt miljøarbeid og miljøengasjement til kundene.
- Svanemerket synliggjør hvilke miljøbelastninger som er viktigst og viser dermed hvordan virksomheten kan redusere utslipp, ressursforbruk og avfallsbelastning.
- En mer miljøtilpasset produksjon gir et bedre utgangspunkt for fremtidige miljøkrav fra myndighetene.
- Svanemerkingen kan betraktes som en guide til arbeidet med miljøforbedringer i virksomheten.

- Svanemerking omfatter ikke bare miljøkrav, men også kvalitetskrav fordi miljø og kvalitet ofte går hånd i hånd. Det betyr at en Svanemerkelicens også kan ses som et kvalitetsstempel.

Hva kan Svanemerkes?

Hoteller og andre overnattingssteder

Virksomheter som tilbyr overnatting kan Svanemerkes, som i hovedsak betyr hotell, men også andre overnattingssteder som hotell og vandrerhjem. Driften kan også inkludere restaurant og konferanse.

Kombinasjoner av virksomheter

Om hotellet eller overnattingsstedet består av flere ulike delvirksomheter i samme virksomhet, eller av ulike delvirksomheter som markedsføres som en enhet, må samtlige delvirksomheter inkluderes i lisensen. Det vil for eksempel si at et hotell med tilhørende restaurant og konferanse, må søke om Svanemerket samlet i en søknad.

De ulike kombinasjonene av virksomheter kan være:

- hotell eller overnattingssted med tilhørende restaurant og konferanse
- hotell eller overnattingssted med tilhørende restaurant
- hotell eller overnattingssted med tilhørende konferanse
- hotell eller overnattingssted med frokostservering (uten restaurant)
- hotell eller overnattingssted helt uten matservering

Se tabell 1, i avsnittet "Hvordan søker man?", for en fullstendig oversikt over hvilke krav de ulike virksomhetskombinasjonene skal oppfylle.

Virksomheter med spa

Hvis virksomheten som søker om Svanemerket inkluderer en spa-avdeling, kan energiforbruket og vannforbruket som går til drift av spa-avdelingen trekkes fra, dersom dette kan dokumenteres. Dette er fordi det ikke er tillatt å markedsføre spa-avdelingen som Svanemerket, ettersom Nordisk Miljømerking ikke stiller øvrige krav til driften og behandlinger som gjennomføres der.

Geografisk begrensning

Nivåene på Svanemerkets krav er satt med bakgrunn i nordiske forhold. Det er også gjort enkelte tilpasninger for Tyskland og Polen. Det er kun utviklet grenseverdier for nordiske, tyske og polske virksomheter. Hvis virksomheter i andre land ønsker å søke om Svanemerket, skal Nordisk Miljømerking vurdere muligheten for å utvikle krav også der.

Hvordan søker man?

Søknad og kostnader

For informasjon om søknadsprosessen og avgifter for denne produktgruppen henvises det til respektive lands nettside. For adresser se side 3.

Søknaden skal opprettes i Nordic Ecolabelling Portal.

Hva kreves?

Dokumentasjon som viser at kravene er oppfylt.

Kriteriene for hoteller og andre overnattingssteder består av en kombinasjon av obligatoriske krav og poengkrav. De obligatoriske kravene markeres O + nummer og skal alltid oppfylles. Poengkravene markeres P + nummer og for hvert poengkrav som oppfylles gis et visst antall poeng. Poengene regnes sammen og for at lisens skal oppnås må en viss poengsum oppfylles.

I de tilfeller der flere delvirksomheter oppfattes eller markedsføres som en enhet, må samtlige delvirksomheter inkluderes i søknaden og lisensen. For eksempel skal et hotell med tilhørende restaurant og konferanse oppfylle de obligatoriske kravene og poengkravene for kombinasjon av "Hoteller og andre overnattingssteder".

Begrepet «hotell» blir benyttet gjennomgående i kriteriene. Med dette menes også andre overnattingssteder.

Tabell 1 gir en oversikt over hvilke obligatoriske krav som skal oppfylles for de ulike kombinasjonene av virksomheter, hvilke poengkrav de kan oppfylle, samt minimum poeng de må oppfylle.

For hvert krav er det beskrevet hvordan kravet skal dokumenteres. Det finns også ulike symboler som brukes for å lette arbeidet. Symbolene er:

- 📄 Last opp
- 📝 Bekreft/signer i Svanemerkets digitale søknadsverktøy
- 📍 Kravet kontrolleres på stedet.

For å få Svanemerkelisens kreves at:

- Samtlige obligatoriske krav oppfylles
- Minimum antall poeng i henhold til poengsammenstilling i obligatorisk krav til oppnådde poeng
- Nordisk Miljømerking har kontrollert på stedet

All informasjon som sendes til Nordisk Miljømerking blir konfidensielt behandlet. Underleverandører kan sende dokumentasjon direkte til Nordisk Miljømerking som også behandles konfidensielt.

Tabell 1 Oversikt over hvilke krav virksomheten og ulike kombinasjoner av virksomheter skal oppfylle, hvilke poengkrav de kan velge imellom. Det benyttes forkortelser for hoteller og andre overnattingssteder (H), restaurant (R), og konferanse (K) i tabellen.

Kravnr.	Krav	HRK	HR	HK	H med frokost	H uten mat
O1	Beskrivelse av virksomheten	X	X	X	X	X
	Miljøledelse					
O2	Ansvarlig person	X	X	X	X	X
O3	Årlig oppfølging av lisens	X	X	X	X	X
O4	Krav til kontinuerlige forbedringer	X	X	X	X	X

O5	Endringer og uforutsette avvik	X	X	X	X	X
O6	Kundeklager	X	X	X	X	X
O7	Kommunikasjon med personalet	X	X	X	X	X
	Energikrav					
O8	Fossilt brensel	X	X	X	X	X
O9	Energiforbruk	X	X	X	X	X
O10	Grenseverdi for energiforbruk	X	X	X	X	X
O11	Rutiner/system for daglig energisparing	X	X	X	X	X
O12	Energi- og CO ₂ -reducerende tiltak	X	X	X	X	X
	Vannkrav					
O13	Vannforbruk	X	X	X	X	X
O14	Grenseverdi for vannforbruk *	X	X	X	X	X
O15	Vann- og ressursparing ved tekstilvask	X	X	X	X	X
O16	Nyinnkjøp	X	X	X	X	X
P1	Vannreducerende tiltak (maks 3 poeng)	X	X	X	X	X
	Avfallskrav					
O17	Kildesortering	X	X	X	X	X
O18	Mengde restavfall	X	X	X	X	X
O19	Grenseverdi for restavfall	X	X	X	X	X
O20	Avfallssortering for gjester	X	X	X	X	X
O21	Mengde matavfall	X	X		X	
O22	Forebygging av matsvinn	X	X		X	
P2	Tiltak for å forebygge og redusere matsvinn (maks 3 poeng)	X	X		X	
O23	Forbud mot engangsartikler og porsjonsforpakninger	X	X	X	X	X
O24	Ikke tillatte engangsartikler på gjesterom	X	X	X	X	X
O25	Engangsartikler i kontakt med mat og drikke, ved take away, catering og «fast food»	X	X	X	X	X
O26	Forbud mot PVC/PVDC i plastfilm	X	X	X	X	X
	Bærekraftig mat og drikke					
O27	Andel økologisk mat og drikke	X	X		X	
O28	Grenseverdi for økologisk mat og drikke *	X	X		X	
P3	Økologisk mat og drikke (maks 5 poeng) *	X	X		X	
O29	Bordservering av vann	X	X	X	X	
P4	Lokalprodusert mat og drikke (maks 2 poeng)	X	X		X	
O30	Vegetarisk rett	X	X			
O31	Bærekraftig fisk og skalldyr	X	X		X	
O32	Palmeolje	X	X		X	
O33	Forbud mot genmodifisert mat (GMO)	X	X		X	
	Biomangfold (til hoteller med hage)					
O34	Forbedring av naturmangfoldet ved hotellets uteområde	X	X	X	X	X

	Kjemikalieforbruk					
O35	Kjemikalieinnkjøp	X	X	X	X	X
O36	Informasjon om kjemikalier	X	X	X	X	X
O37	Miljømerkede kjemikalier	X	X	X	X	X
O38	Dosering	X	X	X	X	X
P5	Svanemerket tekstilvask (3 poeng) *	X	X	X	X	X
O39	Klassifisering av øvrige kjemikalier	X	X	X	X	X
O40	Forbudte stoffer	X	X	X	X	X
O41	Granulat til oppvask	X	X		X	
O42	Vannbehandling	X	X	X	X	X
	Innkjøp av miljømerkede varer og tjenester					
O43	Innkjøp av miljømerkede trykksaker, myktpapir og kopipapir	X	X	X	X	X
P6	Innkjøp av miljømerkede produkter og tjenester (maks 12 poeng) *	X	X	X	X	X
	Poengsammenstilling					
O44	Obligatorisk krav til oppnådde poeng *	X	X	X	X	X
	Oppsummering av tabellen					
	Maksimalt mulige poeng, Norden	28	28	18	28	18
	Maksimalt mulige poeng, Tyskland og Polen	19	19	9	19	9
	Minimumsgrense, oppnådde poeng, Norden	12	12	7	12	7
	Minimumsgrense, oppnådde poeng, Tyskland og Polen	8	8	3	8	3
	Antall obligatoriske krav	44	44	34	43	34
	Antall poengkrav, Norden	6	6	3	6	3
	Antall poengkrav, Tyskland og Polen	5	5	2	5	2

* *Kravområde med tilpasninger for tyske og polske virksomheter.*

Lisensens gyldighetstid

Miljømerkingslisensen gjelder så lenge kriteriene oppfylles og så lenge kriteriene er gyldige. Kriteriene kan forlenges eller justeres. I slike tilfeller forlenges lisensen automatisk og lisensinnhaveren meddeles dette.

Senest ett år før kriteriene utløper, skal det meddeles hvilke kriterier som deretter skal gjelde. Lisensinnhaveren tilbys da muligheten til å fornye lisensen.

Kontroll på stedet

I forbindelse med søknad har Nordisk Miljømerking kontroll på stedet, for å sikre at kravene oppfylles. Ved kontrollen skal underlag for beregninger, original til innsendt dokumentasjon, målinger og registreringer, innkjøpsstatistikk og lignende som bekrefter at kravene oppfylles kunne fremvises.

Spørsmål

Ved spørsmål, kontakt gjerne Nordisk Miljømerking, se kontaktinformasjon på side 3. Mer informasjon og hjelp ved søknad kan være tilgjengelig. Besøk det respektive lands nettsider for ytterligere informasjon.

1 Generelle krav til virksomheten

01 Beskrivelse av virksomheten

Søkeren skal gi følgende informasjon om virksomheten:

- Navn, besøksadresse og land
- Definisjon og kombinasjon av virksomheten:
Hotell eller annet overnattingssted?
Har virksomheten restaurant og/eller konferanse?
Har virksomheten kun matservering i form av frokostservering?
- Beskrivelse av virksomheten (tekst)
- Har virksomheten bar?
- Har virksomheten basseng og/eller spa-avdeling?
- Tilbyr virksomheten catering?
- Tilbyr virksomheten take away? Hvilken type take away?
- Total årlig omsetning
- Prosentandel restaurantomsetning (% food and beverage), av total årlig omsetning av hele virksomheten.

Restaurantomsetning er omsetning fra «food and beverage» (F&B). Dette er omsetning fra all mat og drikke, for eksempel solgt i selskaper, à la carte, porsjonsmenyer, shop, minbarer, banketter og kurs- og konferanse. Food and Beverage-omsetning skal ikke inkludere lokaleie

- Totalt oppvarmet areal, m² (oppvarmet til mer enn 10 °C)
- Antall gjesterom
- Antall gjestenetter, pr. år
- Prosent belegg, pr. år. (total % belegg, pr. år)
- Antall restaurantgjester
- Antall catering- og take away-porsjoner (produsert hos virksomheten), pr. år.
Catering- og take away-porsjon er en matrett som tilberedes for å konsumere et annet sted enn der den tilberedes.
- Antall konferansegjester pr. år
- Spesielle forhold, eller annet dere vil opplyse om?

 Legg inn informasjon digitalt, i henhold til punktlisten ovenfor.

 Dokumentasjon av antall gjester, prosentandel restaurantomsetning, totalt oppvarmet areal og prosent losji/belegg.

2 Miljøledelse

02 Ansvarlig person

Virksomheten skal ha en person som er hovedansvarlig for søknadsprosessen, samt årlig oppfølging av lisensen, som sikrer at virksomheten oppfyller Nordisk Miljømerkings krav i lisensperiodens gyldighetstid.

Virksomheten skal informere Nordisk Miljømerking dersom ansvarlig person byttes ut.

 Navn, epost, telefonnummer og stillingstittel på ansvarlig person

O3 Årlig oppfølging av lisens

Følgende krav skal rapporteres årlig:

- Krav til generell informasjon: Antall gjestenetter, restaurantgjester og konferansegjester. Prosentandel restaurantomsetning og/eller prosent losjibelegg.
- Krav til energiforbruk
- Krav til vannforbruk
- Krav til mengde restavfall
- Krav til forebygging av matsvinn
- Krav til grenseverdi for økologisk mat og drikke
- Krav til informasjon om kjemikalier
- Krav til kontinuerlige forbedringer
- 2025: PVC/PVDC i plastfilm

Virksomheten skal årlig sende inn opplysningene ovenfor. Oppfølgingen fra Nordisk Miljømerking kan enten omfatte en gjennomgang av samtlige krav, eller kun utvalgte. Informasjon om oppfølging og tidsfrist for innrapportering gis på forhånd.

 Bekreftelse på at virksomheten gjennomfører årlig oppfølging av lisensen.

O4 Krav til kontinuerlige forbedringer

Virksomheten skal en gang i året sette egne miljømål for året som kommer. Samtidig skal det utføres en revisjon av forrige års miljømål, for å sikre intern oppfølging. «Ansvarlig person» har ansvar for at revisjonen gjennomføres.

Miljømålene skal fokusere på forbedringer i minst to av følgende kategorier:

- Energi
- Vann
- Avfall
- Matsvinn
- Økologisk mat og drikke
- Kjemikalier
- Innkjøp

 Beskrivelse av virksomhetens egne miljømål.

 Bekreftelse på at det årlig vil bli gjennomført en revisjon av miljøarbeidet, hvor nye målsetninger blir satt.

 Årlig referat/rapport fra revisjonsarbeidet som inneholder virksomhetens interne oppfølging samt gjeldende miljømål.

O5 Endringer og uforutsette avvik

Planlagte endringer, eksempelvis bytte av kjemikalieleverandør, skal informeres til Nordisk Miljømerking. Endringer som påvirker Svanemerkets krav, skal godkjennes av Nordisk Miljømerking. «Ansvarlig person» har ansvar for at uforutsette avvik som påvirker Svanemerkets krav, rapporteres skriftlig til Nordisk Miljømerking.

 Bekreftelse på at kravet oppfylles gjøres ved å akseptere vilkårene i Svanemerkets digitale søknadsverktøy.

06 Kundeklager

Virksomheten må sikre at kvaliteten på den Svanemerkede tjenesten ikke forringes gjennom lisensperioden. Alle kundeklager må håndteres og arkiveres.

🏠 Rutine for å håndtere og arkivere kundeklager.

07 Kommunikasjon med personalet

Alle ansatte som deltar i den daglige driften av virksomheten skal ha kunnskap om at virksomheten er Svanemerket. Virksomheten skal gjennomføre en grunnleggende opplæring av de ansatte, som minimum skal inneholde

- informasjon om virksomhetens miljøarbeid
- hva det vil si at virksomheten er Svanemerket
- hva de ansatte kan og skal bidra med i miljøarbeidet

Opplæringen skal skje senest to måneder etter lisensiering. Alle ansatte skal deretter årlig orienteres om generelle miljøspørsmål, virksomhetens miljøarbeid og Svanemerket. Nyansatte skal få nødvendig opplæring innen to måneder.

Nordisk Miljømerking kan bidra med opplæringsmateriell om ønskelig.

🏠 Beskrivelse av virksomhetens grunnleggende opplæring hvordan personalet skal opplæres i virksomhetens miljøarbeid og hva det vil si å være Svanemerket.

🔒 Bekreftelse på at personalet får opplæring senest to måneder etter lisensiering

🔒 Bekreftelse på at nyansatte får opplæring innen to måneder.

🔒 Bekreftelse på at personalet får årlig oppdatering på virksomhetens miljøarbeid og Svanemerket.

3 Energikrav

Islandske virksomheter er unntatt fra kravet «Grenseverdi for energiforbruk», og skal i stedet oppfylle kravene «Rutiner/system for daglig energisparing» og «Energi- og CO₂-reduserende tiltak».

3.1 Krav til energiforbruk

08 Fossilt brensel

- Virksomheten skal ikke benytte fossil olje til oppvarming og varmtvannsproduksjon.

Hvis kravet ikke oppfylles ved søknadstidspunktet / fornyelse av lisens, gis det 18 måneders overgangstid hvor virksomheten får mulighet til å fjerne oljepannen, eventuelt gå over til biobrensel. I disse tilfellene gis det lisens med forbehold, og Nordisk Miljømerking kontrollerer kravet etter 18 måneder.

- Virksomheten skal ikke benytte fossil gass til oppvarming (inklusive terrassevarmere) og varmtvannsproduksjon.

Bruk av fossil gass til matlaging og som topplast er tillatt. Topplast kan benyttes når varmebehovet er så stort at hotellets ordinære varmesystem ikke strekker til, f.eks. på kalde dager.

Hvis kravet ikke oppfylles ved søknadstidspunktet / fornyelse av lisens, gis det 36 måneders overgangstid hvor virksomheten får mulighet til å

skifte oppvarmingskilde. I disse tilfellene gis det lisens med forbehold, og Nordisk Miljømerking kontrollerer kravet etter 36 måneder.

- ☞ Bekreftelse på at virksomheten ikke benytter fossil olje til oppvarming av lokaler og varmtvannsproduksjon.
- ☞ Bekreftelse på at virksomheten ikke benytter fossil gass til oppvarming av lokaler og varmtvannsproduksjon.
- ☞ Årlig oppfølging av kravet, om det ikke oppfylles ved søknadstidspunktet.

09 Energiforbruk

Virksomheten skal oppgi årlig energiforbruk i kWh.

I tillegg skal energiforbruket sees i sammenheng med areal og antall gjester, og det skal utføres beregninger for:

- kWh, pr. kvadratmeter
- og
- kWh pr. gjestedøgn

Energiforbruket skal som utgangspunkt beregnes pr. år/12 måneder. Om hotelldriften har vært unormal, kan data fra foregående år med normal drift benyttes. Unormal drift kan for eksempel være nedstegning, på grunn av renovering, pandemi eller tilsvarende.

Energiforbruket skal beregnes ut fra innkjøpt energi, som elektrisitet, fjernvarme, fjernkjøling og brensel. Fornybar egenprodusert energi** skal ikke tas med i beregningen. Egenprodusert energi som selges kan trekkes fra, hvis det kan dokumenteres.*

Elektrisitet til el-billading og intern tekstilvask, samt energi til drift av spa kan trekkes fra om det kan dokumenteres med egne målinger, estimat utført av en tredjepart, eller andre kvalifiserte beregninger. Elektrisitet benyttet til produksjon av egenprodusert energi, som for eksempel varmepumper, skal ikke trekkes fra.

Islandske virksomheter kan rapportere sin fjernvarme i m³.

Areal i kvadratmeter, og antall gjestedøgn dokumenteres i krav til «Beskrivelse av virksomheten». Areal er definert som det indre området i bygningen, som er varmet opp til mer enn 10 °C.

*** Innkjøpt energi:** *Energien (kWh), i form av elektrisitet, brensel, gass, fjernvarme og fjernkjøling, som leveres til virksomheten. Fornybar egenprodusert energi, regnes ikke som innkjøpt energi.*

**** Fornybar egenprodusert energi:** *Energi fra sol, vind, mark, luft eller vann, som genereres i virksomhetens bygninger, eller på og ved tomt. Det vil si elektrisitet fra solceller, vindkraft, vannkraft fra elv/fjord, varme/varmtvann fra solfangere eller varmepumper, gjenvunnet varme fra ventilasjon, eller avløpsvann.*

Årlig oppfølging: Virksomheten skal dokumentere sitt energiforbruk pr. kvadratmeter og pr. gjestedøgn, og sammenligne forbruket med året før.

- ☞ Dokumentasjon på innkjøpt energi de siste 12 månedene, eller fra en representativ driftsperiode. For eksempel faktura eller bekreftelse fra leverandører.
- ☞ Utregning som viser det årlige energiforbruket pr. m² og pr. gjestedøgn.
- ☞ Årlig rapportering av energiforbruk.

O10 Grenseverdi for energiforbruk

Islandske virksomheter og virksomheter i verneverdige/bevaringsverdige bygninger er unntatt fra kravet «Grenseverdi for energiforbruk», og skal oppfylle kravene «Rutiner/system for daglig energisparing» og «Energi- og CO₂-reduserende tiltak». Verneverdige bygninger er bygninger med nasjonal verdi, som kan være fredede etter kulturminneloven. Kulturminner med lokal verdi kan vernes av kommunen med hjemmel i plan- og bygningsloven.

Grenseverdien deles inn i tre kategorier avhengig av virksomhetens restaurantomsetning* og/eller losjibelegg, beregnet på årlig basis.

- Energiforbruket skal ikke overstige «øvre grenseverdi» i henhold til tabellen.
- Hvis energiforbruket er lavere enn «nedre grenseverdi» i henhold til tabellen, ansees virksomheten som energieffektiv, og man behøver ikke oppfylle kravene «Rutiner/system for daglig energisparing» og «Energi- og CO₂-reduserende tiltak».
- Hvis energiforbruket er mellom nedre og øvre grenseverdi, skal følgende obligatoriske krav oppfylles:
 - Rutiner/system for daglig energisparing
 - Energi- og CO₂-reduserende tiltak

Tabell 2 Grenseverdi energi

Kategori		Nedre grense	Øvre grense
Virksomhet uten restaurant			
1	Virksomhet uten restaurant Eller Virksomheter kun med frokostservering og/eller enkel barmat.	160 kWh/m ²	300 kWh/m ^{2**}
Virksomhet med restaurant			
2	Virksomheten har en restaurantsomsetning under 40 % av den sammenlagte omsetningen for hele virksomheten. Og Losjibelegget er lavere enn 60 %	190 kWh/m ²	350 kWh/m ^{2**}
3	Virksomheten har en restaurantomsetning over 40 % av den sammenlagte omsetningen for hele virksomheten. Eller Losjibelegget er høyere enn 60 %	230 kWh/m ²	425 kWh/m ^{2**}

**Restaurantomsetning er omsetning fra «food and beverage» (F&B). Dette er omsetning fra all mat og drikke, for eksempel solgt i selskaper, à la carte, porsjonsmenyer, shop, minbarer, banketter og kurs- og konferanse. Food and Beverage-omsetning skal ikke inkludere lokaleie.*

***Den øvre grensen er hevet med 5 % for hoteller lokalisert i sone 2, 15 % for hoteller lokalisert i sone 3, og 10 % for hoteller lokalisert i sone 4. Sonene finnes i Bilag 1. Danmark, sørlige deler av Sverige, Tyskland og Polen er lokalisert i sone 1 og forholder seg til grenseverdiene i tabellen.*

Restaurantomsetning og losjibelegg dokumenteres i krav til «Beskrivelse av virksomheten».

☞ Bekreftelse på hvilken kategori virksomheten tilhører.

☞ Energiforbruk pr. kvadratmeter kWh/m².

3.2 Krav til energieffektivitet

Kravene i dette kapittelet gjelder for virksomheter med energiforbruk mellom nedre og øvre grenseverdi for energi i henhold til tabellen i krav til «Grenseverdi for energiforbruk», samt alle islandske virksomheter.

O11 Rutiner/system for daglig energisparing

Virksomheten skal ha rutiner/systemer for daglig energisparing:

- Belysning og annet elektrisk utstyr skal være avslått på gjesterom som ikke er i bruk.
- Belysning i felles oppholdsrom skal ikke stå på i områder/rom som ikke er i bruk.
- Utendørs belysning skal være tids- eller behovsstyrt.
- Utendørs oppvarming skal være behovsstyrt med rutiner.
- Basseng, boblebad og badstue: Virksomheten skal ha overdekning over basseng og boblebad utendørs, samt behov- og tidsstyring av badstue og boblebad.

Rutinene skal inneholde en beskrivelse om hva som gjennomføres i henhold til punktene i kravet, og hvem som er ansvarlige for gjennomføringen.

☞ Bekreft at virksomheten har rutiner/system for daglig energisparing for innendørs og utendørs belysning, utendørs oppvarming, basseng, boblebad og badstue.

📄 Kopi av rutiner, eller beskrivelse av system for daglig energisparing.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk

O12 Energi- og CO₂-reduserende tiltak

Virksomheten skal oppfylle minst 6 poeng for energi- og CO₂-reduserende tiltak i henhold til tabellen under. Tiltak som godkjennes er tiltak som allerede er innført, eller tiltak som er planlagt i løpet av kommende år (senest innen ett år fra og med lisensieringsdato).

Tabell 3 Energi- og CO₂-reduserende tiltak

Tema	Tiltak	Poeng
Energianalyse	Virksomheten har gjennomgått en energianalyse i løpet av de siste tre årene, eller planlegger en analyse i løpet av det kommende året. Analysen skal enten være i henhold til EN 16247-1, eller utført av en uavhengig energikspert, med fokus på energibesparelser. Basert på analysen, skal virksomheten ha en skriftlig rutine, som inneholder målsetninger og handlingsplaner for å redusere energiforbruket.	6
Egne tiltak	Virksomheten har egne energireduserende tiltak som skal bidra til 5 % reduksjon i energiforbruket, av det totale energibehovet. Ved reduksjon av 5 %, gis det 2 poeng. Man kan ha ett eller flere egne tiltak. Tiltakene skal godkjennes av Nordisk Miljømerking.	2
Egen produksjon av energi	Virksomheten har egen-produksjon av energi som benyttes til drift av virksomheten. For eksempel solceller, solfanger, eller tilsvarende. Dette gjelder ikke varmepumper.	2
Behovsstyrt oppvarming	Oppvarming av virksomhetens konferanseanlegg og matsaler er behovsstyrt. <i>Med behovsstyring menes her oppvarming tilpasset antall personer i lokalene, og sensorstyring. Kun tidsstyring godtas ikke.</i>	2

Behovsstyrt ventilasjonsanlegg	Virksomhetens ventilasjonsanlegg i tilknytning til konferanseanlegg og matsaler er behovsstyrt. <i>Med behovsstyring menes her lufttilførsel tilpasset antall personer i lokalene, som for eksempel CO₂-styring, og sensorstyring. Kun tidsstyring godtas ikke.</i>	2
Tidsstyrt oppvarming	Oppvarmingen av konferanseanlegg og matsaler er tidsstyrt.	1
Tidsstyrt ventilasjonsanlegg	Virksomhetens ventilasjonsanlegg i tilknytning til konferanseanlegg og matsaler er tidsstyrt.	1
Varmepumper	Virksomheten har en eller flere varmpumper.	1
Varmeveksler	Virksomheten har varmevekslere som gjenbraker overskuddsvarme fra for eksempel gråvann eller ventilasjonsluft.	1
Belysning, gjesterom	Hotellets gjesterom har behovsstyrt belysning.	1
Effektive lyskilder	Alle lyskilder på gjesterom og korridorer benytter led-pærer eller lyskilder med beste mulige energiklasse.	1
Energieffektive vannarmaturer	Samtlige produkter innen en kategori, har energiklasse A eller B. Kategoriene kan være: vannarmaturer/blandebatteri på gjesterom, dusjer på gjesterom, eller vannarmaturer/blandebatteri på offentlige områder. <i>Energiklassifiseringen skal være i henhold til standarden SS 820000:2010/2020 eller SS 820001:2010.</i>	1
Avansert styring av avtrekk på kjøkken	Avtrekket på kjøkkenet styres, ved hjelp av sensorer eller timer, som slår avtrekket av og på etter behov.	1
Elbil-ladning	Virksomheten tilbyr gjestene ladestasjon for el-bil.	1
Redusert transport	Virksomheten har redusert antallet transporter fra leverandører med 25 %, i løpet av de siste 12 månedene.	1
Miljøtilpasset kjøring	100 % av sjåførene til en av virksomhetens tre største leverandører, har rutiner som sikrer kursing i opplæring og oppfølging av miljøtilpasset/økonomisk kjøring.	1
Bærekraftig drivstoff	100 % av bilene til en av virksomhetens tre største leverandører er enten el-biler, benytter Svanemerket drivstoff eller benytter hydrogen.	1
CO ₂ -beregning	Virksomheten gjennomfører en CO ₂ -beregning, under følgende forutsetninger: <ul style="list-style-type: none"> • Beregning av CO₂-utslipp som baserer seg på GHG Protocol, som for eksempel beregningsmetoden «Hotel Carbon Measurement Initiative» (HCMI). • Virksomheten bestemmer selv hvilke utslippskilder som skal inngå i beregningen. Samme utslippskilder skal inngå hvert år for å kunne se utviklingen i utslipp. • Om virksomheten skal kommunisere sine CO₂-beregninger, skal det fremgå tydelig hvilke utslippskilder og CO₂-faktorer som er med i beregningen. 	1

Beskrivelse og dokumentasjon på hvilke tiltak som utføres.

4 Vannkrav

O13 Vannforbruk

Virksomheten skal oppgi mengden forbrukt vann fra daglig drift pr. år i kubikkmeter, m³. Opplysningene skal komme fra vannleverandør, eller fra målinger med egne målere. Ved egen måling, skal det finnes rutiner som beskriver hvordan vannforbruket måles.

Vannforbruk til virksomhetens spa-avdeling kan trekkes fra, dersom det kan dokumenteres.

Vannforbruk til intern tekstilvask, utover mopper og kluter, kan trekkes fra, om det kan dokumenteres.

Årlig oppfølging: virksomheten skal dokumentere sitt vannforbruk (m³/år), og sammenligne med året før.

🏠 Dokumentasjon på siste års vannforbruk i m³, fra faktura eller informasjon fra vannleverandør. Eventuelt egne målinger med tilhørende rutiner.

🏠 Årlig rapportering av vannforbruk.

O14 Grenseverdi for vannforbruk

Islandske virksomheter er unntatt fra kravet.

Virksomheten skal oppfylle grenseverdien til årlig vannforbruk pr. gjest, i henhold til tabellen under. Kravet gjelder alt vann som forbrukes ved daglig drift.

Hvis grenseverdien ikke oppfylles ved søknadstidspunktet / fornyelse av lisens, gis *nordiske virksomheter* 12 måneders forbehold etter lisensen er gitt, med mulighet til å oppnå grenseverdien. Det skal da etableres en handlingsplan med mål om å oppnå grenseverdien. *Tyske og polske virksomheter gis 18 måneders forbehold.*

Vannforbruk til virksomhetens spa-avdeling kan trekkes fra, dersom det kan dokumenteres med egne målinger, estimat utført av en tredjepart, eller andre kvalifiserte beregninger. Hvis virksomheten ikke har disse mulighetene, kan Nordisk Miljømerkings beregningsark «vannforbruk i spa» benyttes. Denne beregningen tar hensyn til dusjer, samt fordampning, filterrens og vannskifte for innendørs basseng. Beregningene er konservative og tar ikke hensyn til alt vannkrevende utstyr som kan finnes i et spa. Nøyaktige målinger vil derfor alltid være foretrukket. Beregningsarket er tilgjengelig i Nordic Ecolabelling Portal.

Vannforbruk til intern tekstilvask, utover mopper og kluter, kan trekkes fra, om det kan dokumenteres.

Tabell 4 Grenseverdi for vannforbruk

Virksomheter	Grenseverdi
Hotell	150 liter/hotellgjest
Hotell med basseng	200 liter/hotellgjest
Restaurant	30 liter/servert gjest
Catering/take away	20 liter/catering-porsjon
Konferanse	15 liter/konferansegjest
Ekstern bassenggjest	50 liter/ekstern bassenggjest

*For hoteller med virksomheter i kombinasjon, beregnes vannforbruket etter følgende formel: Grenseverdi for hele virksomheten samlet = (150 liter/gjest * antall hotellgjester) + (30 liter/gjest * antall restaurantgjester) + (20 liter/catering porsjon * antall cateringporsjoner) + (15 liter/gjest * antall konferansegjester) + (50 liter/gjest * antall eksterne bassenggjester).*

For hotell med basseng, benyttes 200 liter/gjest i stedet for 150 liter pr. gjest.

☰ Beregninger som viser at grenseverdien oppfylles.

Eventuelt

☰ Handlingsplan med mål om å oppnå grenseverdien.

O15 Vann- og ressurs sparing ved tekstilvask

- Skifte av håndklær skjer kun på forespørsel fra gjestene.
- Virksomheten skal ha rutiner for opplæring av ansatte i henhold til kravet.

☞ Bekreft at håndklær kun skiftes på forespørsel fra gjestene.

☰ Rutiner for opplæring av ansatte som sikrer at skifte av håndklær kun skjer på forespørsel fra gjestene.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

O16 Nyinnkjøp

Det stilles krav til vanneffektivitet ved nyinnkjøp av blandebatteri, dusjer, toaletter, urinaler og hovedoppvaskmaskin i henhold til tabellen under.

Vannkrevende utstyr	Maksimalt antall liter
Blandebatteri, håndvask gjesterom	5 liter pr. minutt ved et trykk på 3 bar
Blandebatteri, håndvask offentlige områder	5 liter pr. minutt ved et trykk på 3 bar, alternativt sensorstyrt
Dusjer	9,5 liter pr. minutt ved et trykk på 3 bar
Toalett	Ved to spylemuligheter: 3 / 6 liter pr. spyl En spylemulighet: 4 liter pr. spyl
Urinaler	3,5 liter pr. spyl, ved et trykk på 3 bar
Hovedoppvaskmaskin*	Hettemaskin: 3,0 liter pr. kurv Tunellmaskin: 2,0 liter pr. kurv Underbenmaskin: 2,5 liter pr. kurv

**Med hovedoppvaskmaskin menes de/den oppvaskmaskin som vasker minst 70 % av virksomhetens oppvask. For tunellmaskiner skal vannforbruket oppgis i forhold til kontakttid på 2 min. i henhold til DIN 10510.*

☰ Rutiner som bekrefter at virksomheten oppfyller kravene til nyinnkjøp av blandebatteri, dusjer, toalett, urinaler og hovedoppvaskmaskin.

P1 Vannreducerende tiltak

Virksomheten gis poeng for å gjennomføre vannreducerende tiltak. Hvert tiltak gis ett poeng. Maksimalt 3 poeng kan oppnås i dette kravet.

Tabell 5 Vannreducerende tiltak

Tema	Tiltak	Poeng
Egne tiltak	Egne tiltak som reduserer vannforbruket med minst 5 % pr. tiltak. Eksempelvis tekniske installasjoner for vannkrevende utstyr som reduserer vannforbruket.	1
Blandebatteri	Minst 90 % av alle blandebatteri til servant har begrenset vannmengde, maksimalt 5 liter pr. minutt	1
Dusjer	Minst 90 % av alle dusjer er sparedusjer, med maksimal vannmengde på 9,5 liter pr. minutt.	1
Toaletter	90 % av alle sisterner til virksomhetens toaletter skal ha to spylemuligheter, eller et maksimalt vannforbruk på 4 liter pr. spyl.	1
Urinaler	90 % av alle urinalene har et maksimalt vannforbruk på 3,5 liter pr. spyl	1
Hovedoppvaskmaskin	Hovedoppvaskmaskin forbruker ikke mer sluttskyllevann, enn: Hettmaskin: 3,0 liter pr. kurv Tunellmaskin: 2,0 liter pr. kurv Underbenkmaskin 2,5 liter pr. kurv	1

Egne tiltak godkjennes etter en vurdering av Nordisk Miljømerking. Tiltakene skal være målbare.

🏠 Beskrivelse og dokumentasjon på hvilke vannreducerende tiltak som utføres.

5 Avfallskrav

5.1 Avfallshåndtering og grenseverdi for restavfall

O17 Kildesortering

- Virksomheten skal kildesortere alt avfall som oppstår. Avfallet skal kildesorteres i fraksjoner som er relevante, og i henhold til hva avfallsentreprenøren tilbyr materialgjenvinning av. Se tabellen under for eksempler på fraksjoner.
- Organisk avfall skal gå til gjenvinning/biologisk behandling, som for eksempel biogassproduksjon eller kompost. Om avfallsentreprenøren ikke kan tilby gjenvinning av biologisk avfall, skal dette dokumenteres.
- Det er lovpålagt for alle å sortere farlig avfall (fraksjonene er derfor ikke nevnt i tabellen under). Dette inkluderer for eksempel farlige kjemikalier, elektrisk avfall, små-elektronikk, lyspærer og batterier, som er avfall det kan oppstå mye av i løpet av et år.

Tabell 6 Eksempler på fraksjoner som kan være relevante i de ulike landene

Sverige	Norge	Danmark	Finland	Island	Tyskland	Polen
Ofärgat glas	Glass og metall	Glas (uanset farve)	Blandat glas	Gler	Blandet glass	Blandet glass
Färgat glas						
Metall förpackningar		Metallaffald	Metall förpackningar	Málmumbúðir	Metall	Plast og metall
Organiskt avfall	Matavfall/ (organisk avfall)	Organisk affald	Bioavfall/ organiskt avfall	Liffrænn úrgangur	Matavfall/ (organisk avfall)	Matavfall/ (organisk avfall)
Trädgårds-avfall	Park- og hageavfall (organisk)	Have	Trädgårds-avfall	Garðaúr-gangur	Park- og hageavfall	Park- og hageavfall
Papper	Papir	Papir	Papper	Pappír		

Papp och kartong	Papp (wellpapp og kartong)	Pap	Papp (wellpapp och kartong)	Pappi	Papir, papp (wellpapp og kartong)	Papir, papp (wellpapp og kartong)
Pappers-førpacningar		Mad- og drikkekartoner				
Plast-førpacningar	Hardplast	Plast (Hård og blød plast samlet, men kan også være enkelt fraktioner)	Hård plast inom blandat avfall/restavfall	Plast	Plast	Plast
Mjuk plast	Folieplast (mykplast)		Folieplast, plast-førpacningar			
Porselin	Porselen	Porselen/ keramik/sten-tøy. Deponi	Porslin inom blandat avfall	Porselín / óvirkur úrgangur		
Matfett	Frityrolje	Madfedt/olie	Stekningsfett/olje	Matarolía	Frityrolje	Frityrolje
Textilier	Tekstil	Tekstil	Tekstil	Tekstil	Tekstil, returordning	Tekstil, returordning

🔗 Oversikt over hvilke fraksjoner som sorteres.

📄 Dokumentasjon fra avfallsentreprenør som viser hvilke fraksjoner de henter og materialgjenvinner for virksomheten.

📄 Dokumentasjon på behandlingen av organisk avfall.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

O18 Mengde restavfall

Virksomheten skal oppgi mengde restavfall i kg pr. år, som genereres fra den daglige driften. Opplysningene skal komme fra avfallsentreprenør.

Med restavfall menes alt usortert avfall som oppstår fra daglig drift, som går til deponi eller forbrenning.

Årlig oppfølging: Virksomheten skal dokumentere sin mengde restavfall i kg pr. år), og sammenligne med året før.

Virksomheter som ikke får oppgitt mengde restavfall fra avfallsentreprenør skal:

- Få en skriftlig bekreftelse fra avfallsentreprenør på at de ikke kan levere data på restavfall i kg pr. år.
- Opprette en handlingsplan, som inneholder målsetninger med tilhørende tiltak for kontinuerlig å fokusere på reduksjon av mengden restavfall fra daglig drift. Handlingsplanen skal godkjennes av Nordisk Miljømerking. Obligatorisk krav til «Grenseverdi restavfall» vil ikke være relevant.

📄 Dokumentasjon på siste års mengde restavfall i kg, for eksempel fra faktura eller informasjon fra avfallsentreprenør.

📄 Årlig rapportering av restavfall.

Eventuelt:

- ☞ Dokumentasjon fra avfallsentreprenør som bekrefter at det ikke er mulig å få opplysninger om restavfall og vekt.
- ☞ Handlingsplan som inneholder målsetninger og tiltak for å redusere mengden restavfall fra daglig drift.

O19 Grenseverdi for restavfall

Virksomheter som ikke får oppgitt mengde restavfall fra avfallsentreprenør er unntatt fra kravet.

Virksomheten skal oppfylle grenseverdien til årlig mengde restavfall pr. gjest, i henhold til tabellen under. Kravet gjelder alt restavfall som oppstår fra den daglige driften.

Hvis grenseverdien ikke oppfylles ved søknadstidspunktet / fornyelse av lisens, gis det 12 måneders forbehold etter lisensen er gitt, med mulighet til å oppnå grenseverdien. Det skal da etableres en handlingsplan med tiltak og mål om å oppnå grenseverdien. Handlingsplanen blir fulgt opp av Nordisk Miljømerking i løpet av perioden, og grenseverdien kontrollert etter 12 måneder.

Tabell 7 Grenseverdi for restavfall

Virksomhet	Grenseverdi
Hotell	0,10 kg/hotellgjest
Restaurant	0,40 kg/servert gjest
Catering/take away	0,40 kg/cateringporsjon
Konferanse	0,10 kg/konferansegjest

Dersom det inngår flere virksomheter i kombinasjon, beregnes restavfallet etter følgende formel: Grenseverdi for hele virksomheten samlet = 0,10 kg/hotellgjest * antall hotellgjester + 0,40 kg/servert gjest * antall restaurantgjester + 0,40 kg/cateringporsjoner * antall cateringporsjoner + 0,10 kg/konferansegjest * antall konferansegjester.

- ☞ Beregninger som viser at grenseverdien oppfylles.

Eventuelt

- ☞ Handlingsplan med tiltak og mål om å oppnå grenseverdien til restavfall.

O20 Avfallssortering for gjester

- **Hotell:** Gjestene skal ha mulighet til å sortere sitt avfall i minst to fraksjoner i tillegg til restavfall, i hotellets ulike områder. Dette gjelder for resepsjon og eventuelle offentlige områder.
- **Gjesterom:** Gjestene skal ha mulighet til å sortere sitt avfall i minst to fraksjoner i tillegg til restavfall. Gjestene skal informeres om at øvrige fraksjoner som farlig avfall, flasker, emballasje, papp osv. kan plasseres på egnet sted. Avfallet skal kildesorteres av personalet.

Dersom det ikke er mulig å tilby sortering i tre fraksjoner på gjesterom, skal personalet sortere avfallet. Gjesten skal informeres om at deres avfall vil bli sortert. Personalet skal ha skriftlige rutiner på håndtering av avfallet.

- **Konferanse:** Gjestene skal som minimum ha mulighet til å sortere papir og restavfall. Serveres det mat, skal gjestene også ha mulighet for å sortere ut matavfall.
- **Restaurant:** Om gjestene sorterer oppvasken sin selv, skal de ha mulighet til å sortere ut både matavfall og restavfall, som et minimum. Det skal finnes tydelige sorteringsinstruksjoner for avfallet.

🏠 Beskrivelse av mulighetene for sortering av ulike fraksjoner i ulike deler av virksomheten. Kravet kan også dokumenteres med bilder.

🏠 Kopi av gjesteinformasjon og personalets rutiner for sortering av avfall fra gjesterom, hvis relevant.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

5.2 Matsvinn

O21 Mengde matavfall

Virksomheten skal oppgi mengde matavfall i kg pr. år, som genereres fra den daglige driften. Opplysningene skal komme fra avfallsentreprenør.

Matavfall skal sees i sammenheng med antall serverte gjester, og det skal utføres beregning for

- matavfall pr. serverte gjest

Årlig oppfølging: virksomheten skal dokumentere mengden matavfall (kg/år), og sammenligne med året før.

Matavfall kan bestå av både nyttbar og ikke-nyttbar mat. Ikke-nyttbart matavfall er uspiselige deler, som f.eks. benrester, skall, skrell, kjerner, kaffegrut etc. Matsvinn omfatter alle nyttbare deler av mat produsert for mennesker, men som enten kastes eller tas ut av matkjeden til andre formål enn menneskeføde.

Unntak fra kravet:

Virksomheter som ikke får oppgitt mengde matavfall fra avfallsentreprenør i kg pr. år, skal få en skriftlig bekreftelse fra avfallsentreprenør på dette.

🏠 Dokumentasjon på siste års mengde matavfall i kg, for eksempel fra faktura eller informasjon fra avfallsentreprenør.

🏠 Årlig rapportering av matavfall.

Virksomheter som ikke får oppgitt mengde matavfall fra avfallsentreprenør:

🏠 Dokumentasjon fra avfallsentreprenør som bekrefter at det ikke er mulig å få opplysninger om matavfall og vekt.

O22 Forebygging av matsvinn

Virksomheten skal jobbe aktivt for å forebygge matsvinn. Nordisk Miljømerking krever følgende:

- **Ansvarlig:** Restauranten skal ha en person som er hovedansvarlig for at krav til «Forebygging av matsvinn» følges opp.

- **Måling:** Restauranten skal måle mengde matsvinn eller mengde matavfall som oppstår. Mengden skal måles i vekt og relateres til antall serverte gjester. Målingen kan gjennomføres på to alternative måter:
 - Alternativ 1: Måling av mengde matsvinn gjennomføres minst to ganger i året, minimum to uker hver gang. Nordisk Miljømerkings elektroniske «mal til rapportering av matsvinn» kan benyttes i arbeidet.
 - Alternativ 2: Måling av matavfall gjennomføres daglig.

Matsvinn omfatter alle nyttbare deler av mat, produsert for mennesker, men som enten kastes eller tas ut av matkjeden til andre formål enn menneskeføde, fra tidspunktet når dyr og planter er slaktet eller høstet.¹

Matsvinn på en restaurant kan f.eks. oppstå på grunn av feil lagring, feil tilberedning, overproduksjon, ved servering- eller tallerkensvinn.

Matsvinn må ikke forveksles med "matavfall".

Matavfall kan bestå av både nyttbar og ikke-nyttbar mat. Ikke-nyttbart matavfall er uspiselige deler, som f.eks. benrester, skall, skrell, kjerner, etc.

- **Årlig oppfølging av matsvinn:** Restauranten skal dokumentere sitt matsvinn/matavfall (vekt pr. serverte gjest), og sammenligne med året før. For alternativ 1: Målingen skal skje i de samme ukene/periodene hvert år.
- **Analysering:** Restauranten skal gå igjennom matsvinn data og analysere hvorfor og hvor matsvinnet oppstår.
- **Informasjon:** Informer gjestene om restaurantens arbeid med å forebygge matsvinn, og oppfordre dem til å bidra.
- **Opplæring:** Restauranten skal lære opp personalet* med en målsetning om å forebygge og redusere sitt matsvinn. Opplæringen skal minimum inneholde:
 - Opplæring i forskjell på matsvinn og matavfall
 - Opplæring i å måle og rapportere matsvinn/matavfall
 - Opplæring i å analysere/undersøke hvor matsvinnet oppstår
 - Opplæring i forebyggende tiltak og reduksjonstiltak
 - Opplæring i kommunikasjon** med gjester angående hvordan det jobbes med matsvinn hos restauranten.

**Med personale menes alle som jobber med innkjøp, menyplanlegging, matlaging, servering, oppvask og opprydding.*

***Nordisk Miljømerking kan bidra med kommunikasjonsmateriell, om ønskelig.*

Hvis restauranten er tilsluttet godkjent nasjonalt rammeverk for matsvinn, eksempelvis bransjeavtale mellom myndigheter og matbransje, kan dokumentasjon fra arbeidet benyttes, og kravet ansees som oppfylt. Avtaler som er godkjent er den norske «Tilslutningserklæring, bransjeavtale om reduksjon av matsvinn» og den danske «Danmark mod Madspild».

Øvrige bransjeavtaler kan bli godkjent på forespørsel og etter gransking av Nordisk Miljømerking.

Kontaktinfo: Navn, e-post, stillingstittel/rolle til hovedansvarlig for matsvinn.

¹ Bransjeavtale om reduksjon av matsvinn mellom myndighetene og matbransjen i Norge:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1c911e254aa0470692bc311789a8f1cd/matsvinnavtale.pdf>

- ☞ Beskrivelse av hvordan måling av matsvinnet eller matavfallet utføres og journalføres. For alternativ 1: Beskrivelse av hvordan måleperiodene ansees å være representative.
- ☞ For alternativ 1: Dokumentasjon på mengde matsvinn i vekt pr. gjest. Nordisk Miljømerkings «mal til rapportering av matsvinn» kan benyttes i arbeidet.
- ☞ For alternativ 2: Dokumentasjon på mengde matavfall i vekt pr. gjest.
- ☞ Årlig rapportering av matsvinn eller matavfall, vekt relatert til serverte gjester.
- ☞ Beskrivelse av analysering av matsvinns-/matavfallsdata, som fokuserer på hvorfor og hvor matsvinnet oppstår.
- ☞ Kopi av informasjon til gjestene om restaurantens arbeid med å forebygge matsvinn, og oppfordre dem til å bidra.
- ☞ Beskrivelse av hvordan restauranten lærer opp sitt personale i å forebygge og redusere sitt matsvinn.

P2 Tiltak for å forebygge og redusere matsvinn

Restauranten gis poeng for å gjennomføre forebyggende tiltak og/eller reduksjonstiltak. Hvert tiltak gis ett poeng. Maksimalt 3 poeng kan oppnås i dette kravet.

Tiltakene godkjennes etter en vurdering av Nordisk Miljømerking. Se «Tips til tiltak for å forebygge og redusere matsvinn» i Bilag 2 for inspirasjon.

- ☞ Beskrivelse av hvilke tiltak restauranten utfører.

5.3 Engangsartikler

O23 Forbud mot engangsartikler og porsjonsforpakninger

Følgende engangsartikler og porsjonsforpakninger er ikke tillatt å benytte:

- Tallerkener, skåler, kopper, glass og bestikk
- Sugerør, drinkpinner, tannpikere, spise- og rørepinner i plast
- Porsjons- og småpakker (smør, syltetøy, leverpostei, kaffemelk, kaffekapsler, m.m.)

Kravet gjelder hele virksomheten, med unntak av gjesterom. For gjesterom gjelder kravet «Ikke tillatte engangsartikler på gjesterom».

For virksomheter med take away, catering og «fast food» gjør Nordisk Miljømerking enkelte unntak fra kravet, se krav til «Engangsartikler i kontakt med mat og drikke, ved take away, catering og fast food».

- ☞ Bekreftelse på at det ikke benyttes engangsartikler og porsjonsforpakninger hos virksomheten.
- 🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

O24 Ikke tillatte engangsartikler på gjesterom

Følgende engangsartikler er ikke tillatt å benytte på gjesterom:

- Sjampo, balsam, såpe, lotion m.m. i porsjonsflasker

- Produkter som ikke er mulig å gjenbruke, f.eks. tøfler*, dusjhetter, Q-tips, børster, neglfiler, skopuss m.m.
- Engangs tallerkener, skåler, kopper, glass og bestikk
- Sugerør, drinkpinner, tannpirkere og rørepinner i plast

* *Det gjøres unntak for krav til tøfler for hoteller med 5 stjerner i henhold til hotelstars.eu kriterier 2020-2025. For hoteller i land uten hotelstars.eu-medlemskap, kan dokumentasjon som viser tilsvarende 5 stjerners nivå aksepteres.*

Unntak:

- Det er tillatt å tilby engangsartikler på forespørsel, ved for eksempel å ha artiklene tilgjengelig i resepsjonen.
- Det er tillatt å ha porsjonspakninger av sjokoladedrikk, te, pulverkaffe, kakao, sukker, og melkeerstatning.
- Ved room service tillates bruk av porsjonspakninger som for eksempel salt, pepper, ketsjup, sennep og lignende.
- Det er tillatt å benytte engangskapsler til kaffemaskin på gjesterom og/eller i korridor i tilknytning til gjesterom, hvis kapslene består av minimum 75 % resirkulert eller 100 % fornybart materiale, samt at materialgjenvinning av kapslene sikres. Virksomheten skal da ha rutiner for håndtering av engangskapsler med beskrivelse av hvordan kapslene materialgjenvinnes. I tillegg kreves bekreftelse på at kapslene materialgjenvinnes.

☞ Bekreftelse på at det ikke benyttes engangsartikler på gjesterom, i henhold til kravet.

🔑 Kontrolleres på kontrollbesøk.

Ved bruk av kaffekapsler:

☞ Rutiner for håndtering av engangskapsler med beskrivelse av hvordan kapslene materialgjenvinnes.

☞ Bekreftelse fra leverandør på prosentandel resirkulert eller fornybart materiale i engangskapsler.

☞ Bekreftelse på at kapslene materialgjenvinnes.

O25 Engangsartikler i kontakt med mat og drikke, ved take away, catering og «fast food»

Engangsartikler i kontakt med mat som er tillatt å benytte ved take away, catering og fast food skal:

- Være Svanemerket. Svanemerkede engangsartikler premieres i «Innkjøp av miljømerkede produkter og tjenester»

Og/eller

- Bestå av fornybare råvarer som for eksempel papir, papp, bagasse, palmeblader, og biobasert plast som kan materialgjenvinnes*.

**Biobasert plast er plast som er basert på fornybare råvarer, for eksempel biobasert polyetylen (PE). Vi godkjenner dog kun biobasert plast om den*

kan materialgjenvinnes i dagens gjenvinningssystemer for plast. Dette betyr at bionedbrytbar/komposterbar plast, eksempelvis PLA, ikke godkjennes.

Og/eller

- Bestå av minimum 50 % resirkulert plast**.
***For engangsartikler som inneholder resirkulert plast, skal det kunne dokumenteres minimum 50 % resirkulert råvare, samt være merket med symbolet for kontakt med næringsmidler, «glass- og gaffelsymbol».*

Unntak:

- Det tillates laminat og plastbelegg på papir- og kartongbaserte produkter eller som «vindu», f.eks. i en papirpose, da disse kan skilles fra papir/kartong-materialet i materialgjenvinningsanleggene.
- Lokk unntas fra kravet, forutsatt at det er lett å skille lokket fra øvrig emballasje. Unntaket gjelder kun om lokket utelukkende består av PET/PE eller PP, uten tilsatt pigment. Andre materialer er ikke tillatt.
- Det tillates bruk av aluminiumformer ved catering av flere porsjoner samlet, i de tilfeller det ikke er mulig å få til retur av serveringsutstyr.

Bekreftelse på at engangsartiklene som benyttes i lisensperioden oppfyller kravet.

Oversikt over alle engangsartiklene som kjøpes inn, og opplysninger om Svanemerket og lisensnummer, produktdetaljer om inngående materiale som fornybare råvarer og andel resirkulerte råvarer, samt «glass- og gaffelsymbol». Engangsartiklene som kjøpes inn som «unntak» i henhold til beskrivelsen i kravet, skal tydelig fremkomme i oversikten.

Kontrolleres på kontrollbesøk.

O26 Forbud mot PVC/PVDC i plastfilm

Fra 1. januar 2025 skal all plastfilm som blir benyttet til emballering være fri for PVC/PVDC.

All bruk av plastfilm som inneholder PVC/PVDC skal være faset ut innen denne datoen.

Årlig oppfølging: Ved årlig oppfølging for året 2025, skal virksomheten dokumentere at det ikke er benyttet plastfilm som inneholder PVC.

Virksomheter som kun benytter PVC/PVDC-fri plastfilm oppfyller kravet.

Bekreftelse på at all bruk av plastfilm som inneholder PVC/PVDC skal være faset ut innen 1. januar 2025.

Bekreftelse på at all plastfilm som blir benyttet, ikke inneholder PVC eller PVDC.

Produktnavn på plastfilm som blir benyttet.

6 Bærekraftig mat og drikke

Virksomheter som kun har frokostservering, snacks og enkle retter, unntas fra kravet «Vegetarisk rett»

6.1 Økologikrav

Kravene stilles til virksomheter som har servering av mat, enten kun frokost, og/eller restaurant.

O27 Andel økologisk mat og drikke

Virksomheten skal oppgi andelen innkjøpt økologisk* mat og drikke pr. år.

**Med økologisk menes mat og drikke merket med EUs forordninger (EU) 2018/848, KRAV, finske «Solmärket» (Luomu), Nyckelpigan, Debio, Statskontrollert økologisk (Ø-mærket), Demeter, Biosiegel og Tún-lífrænt.*

Som et minimum kan data fra tre måneders drift benyttes.

Svenske, danske, norske og tyske virksomheter skal rapportere innkjøpsvolumet i prosent, %, enten i kr eller kg.

Islandske og polske virksomheter skal rapportere i antall produkter som er faste produkter i daglig servering.

Finske virksomheter kan velge om de rapporterer i antall produkter som er faste produkter i daglig servering, eller innkjøpsvolum i prosent, %, enten i kr eller kg.

Grenseverdier for andel innkjøpt økologisk mat og drikke er trinnvis økende, for årene 2022 og 2024. Grenseverdiene skal rapporteres til Nordisk Miljømerking ved årlig oppfølging i 2023 og 2025, se krav til «Grenseverdi for økologisk mat og drikke».

Gjeldende beregning og dokumentasjon av andelen økologisk mat og drikke for restauranter i Danmark, Sverige, Norge og Tyskland:

- *Om restauranten er godkjent av Det Økologiske Spisemærke, gull, sølv eller bronse, kan godkjenningen benyttes som dokumentasjon.*
- *Om restauranten er KRAV-sertifisert med nivå 1, i henhold til KRAVs prosent-alternativ, nivå 2 eller nivå 3, kan sertifiseringen benyttes som dokumentasjon.*
- *Om restauranten er godkjent med Debio valørmerket bronse, i henhold til Debios prosent-alternativ, Debio valørmerket sølv eller gull, kan godkjenningen benyttes som dokumentasjon.*
- *Det er valgfritt om man vil benytte kroner eller kilogram i beregningen av %-andel.*
- *Gjelder hovedsakelig innkjøp til kjøkken/restaurant. Mat til hotellshop kan unntas om ønskelig.*
- *Det er valgfritt om man vil ta med drikke i beregningen. Derimot så anbefales det å ta med drikke i beregningen om det er hensiktsmessig for virksomheten.*

Som drikke regnes, måltidsdrikker som brus, saft, juice, vin, øl og sider, med og uten alkohol, samt sprit.

Eksempler på tilfeller hvor det ikke er hensiktsmessig å ta med drikke i beregningen, kan være steder med stor bar-omsetning, hvor mye av det som omsettes ikke er økologisk.

(Vær obs på at Det Økologiske Spisemærket krever at drikke er med i beregningen.)

- *Mineralvann og andre produkter som ikke kan merkes som økologisk, kan tas ut av beregningen.*
- *MSC-merket fisk og skalldyr kan ikke merkes som økologisk, men kan tas med i beregningen om restauranten ønsker, men kan ikke overstige 50 % av beregnet andel. (Det Økologiske Spisemærket godkjenner ikke inkludering av MSC-merket fisk.). Viltfanget fisk uten MSC-merking, kan ikke regnes som økologisk.*
- *Om restauranten kjøper inn viltkjøtt, så kan dette unntas fra den totale innkjøpsverdien. Hjort, villsvin, rein og andre dyr som er oppdrett/drift, regnes ikke som vilt.*

Gjeldende beregning av økologiske produkter for Island, Finland og Polen:

- *Et økologisk produkt skal være et fast produkt i daglig servering for å telles som ett produkt.*
- *Man kan telle flere ulike økologiske produkter innen en produktkategori (f.eks. to typer ost/juice/brød/vin, m.m.).*
- *Ulike sorter av krydder og alle varianter av te telles kun som ett produkt.*
- *Ulike melketyper som havremelk og mandelmelk, lettmelk og helmelk, telles hver for seg.*
- *MSC-merket fisk og skalldyr kan ikke merkes økologisk, men kan tas med i beregningen om restauranten ønsker det, men kan ikke overstige 50 % av antall produkter.*
- *Sesongvarer som kun er tilgjengelig deler av året, skal erstattes av andre økologiske produkter for å kunne telle.*

Dokumentasjon/beregning på siste års innkjøp av økologisk mat og drikke.

O28 Grenseverdi for økologisk mat og drikke

Grenseverdien er en minimumsgrense for innkjøpt økologisk mat og drikke.

På grunn av ulik tilgang på økologiske varer innad i Norden, Tyskland og Polen, differensieres grenseverdiene.

Grenseverdien for økologisk mat og drikke er trinnvis økende, i to trinn.

Restauranten forplikter seg til å oppfylle grenseverdiene fra og med 2022 og 2024 ved årlig oppfølging i år 2023 og år 2025, i henhold til tabellen under.

Det vil si at innkjøpsdata fra år 2022 skal benyttes ved årlig oppfølging i 2023, og innkjøpsdata fra 2024 skal benyttes ved årlig oppfølging i 2025.

Grenseverdien som gjelder fra og med år 2024 vil gjelde ut hele lisensperioden.

Som et minimum kan innkjøpsdata fra tre måneders drift benyttes.

Virksomheter som har fått lisens og ikke oppfyller grenseverdiene ved årlig oppfølging i 2023/2025, mister sin lisens.

Søkere som ikke har et godt nok innkjøpsgrunnlag for å oppfylle grenseverdien på søknadstidspunktet, kan få innvilget lisens med forbehold om at kravet oppfylles etter en gitt tidsperiode (minimum tre måneder). Dette kan være relevant om virksomheten er helt nyetablert eller om driften av virksomheten har vært unormal på grunn av renovering, pandemi eller tilsvarende.

Tabell 8 Differensierte grenseverdier for andel innkjøpt økologisk mat og drikke. Danmark, Sverige, Norge og Tyskland skal oppfylle grenseverdi andel innkjøp beregnet i %, mens Island og Polen skal oppfylle grenseverdi til antall faste produkter i daglig servering. Finland kan velge imellom innkjøp beregnet i prosent, eller antall faste produkter i daglig servering.

Land	Grenseverdi 1: For innkjøp fra år 2022, som rapporteres ved årlig oppfølging år 2023	Grenseverdi 2: For innkjøp fra og med 2024, som rapporteres ved årlig oppfølging fra og med år 2025
Danmark	10 %	30 %
Sverige	10 %	15 %
Tyskland	10 %	15 %
Norge	5 %	7 %
Finland	13 produkter, eller 5 %	19 produkter, eller 7 %
Island	10 produkter	16 produkter
Polen	10 produkter	16 produkter

☞ Bekreftelse på at restauranten forplikter seg til å oppfylle grenseverdiene.

☞ Årlig oppfølging 2023 og 2025: Dokumentasjon/beregning i henhold til krav til "Andel økologisk mat og drikke", som viser at grenseverdien for økologisk mat og drikke oppfylles.

P3 Økologisk mat og drikke

Restauranten gis poeng, i henhold til tabellen under, om andelen økologisk mat og drikke overstiger obligatorisk grenseverdi. Maksimalt 5 poeng kan oppnås i dette kravet.

Tabell 9 Poengtabell for innkjøpt økologisk mat og drikke. Danmark, Sverige, Norge og Tyskland gis poeng for andel innkjøp beregnet i prosent, mens Island og Polen gis poeng for antall faste produkter i daglig servering. Finland gis enten poeng for innkjøp beregnet i prosent, eller antall faste produkter i daglig servering.

Land	2 poeng	3 poeng	4 poeng	5 poeng
Danmark (%)	≥ 30 - < 40	≥ 40 - < 60	≥ 60 - < 90	≥ 90
Sverige og Tyskland (%)	≥ 15 - < 25	≥ 25 - < 50	≥ 50 - < 90	≥ 90
Norge og Finland (%)	≥ 7 - < 15	≥ 15 - < 50	≥ 50 - < 90	≥ 90
Finland (produkter)	≥ 19 - < 25	≥ 25 - < 30	≥ 30 - < 35	≥ 35
Island og Polen (produkter)	≥ 16 - < 20	≥ 20 - < 25	> 25 - < 30	≥ 30

☞ Dokumentasjon/beregning i henhold til krav til "Andel økologisk mat og drikke".

6.2 Øvrige krav til bærekraftig mat og drikke

O29 Bordservering av vann

Servering av flaskevann er forbudt ved konferanseservering, bordservering og buffetservering av mat og drikke. Med flaskevann menes stille vann tappet på flasker på et bryggeri. Kravet gjelder ikke vann som er tilsatt kullsyre.

Unntak fra kravet:

- Salg/servering av flaskevann tillates ved room-service, take away, catering, fast food, og hotellshop.
- Salg/servering av flaskevann tillates ved unormal drift, hvor det for eksempel er usikkerhet omkring vannkvalitet, om smittevern hensyn må tas, eller lignede situasjoner.

Restauranter som både har bordservering og take away, tillates å selge vann, men skal i tillegg ha springvann som et godt synlig alternativ til sine gjester.

☞ Bekreftelse på at det ikke serveres flaskevann tappet på flasker på et bryggeri ved bord og buffetservering.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

P4 Lokalprodusert mat og drikke

Restauranten får poeng for hver kategori de har ett eller flere lokalproduserte* produkter innenfor. For å være poenggivende skal produktene være tilgjengelig en hel sesong. Maksimalt 2 poeng kan oppnås i dette kravet.

Hver kategori gir 0,5 poeng:

- Meieriprodukter (melk, ost, m.m.)
- Egg
- Korn og bakevarer
- Frukt og bær
- Grønnsaker, rotfrukter og sopp
- Drikke (juice, øl, m.m.)
- Fjærkre (kylling, kalkun, m.m.)
- Fisk og sjømat
- Kjøtt (storfe, gris, sau, geit, vilt, m.m.)
- Annet (honning, olje, urter, m.m.)

**For at mat og drikke skal regnes som lokalprodusert, må all produksjon, dyrking, fangst, høsting, plukking, bearbeiding og lagring foregå inntil 250 km fra virksomheten. For virksomheter nord for 62°N er grensen 500 km, bortsett fra islandske virksomheter som kan regne all nasjonal produksjon som lokalprodusert. For fisk regnes avstanden til fiskehavna. Det skal være full sporbarhet i leverandørkjeden fra restauranten tilbake til produsenten/produksjonsstedet. Dersom produktet er foredlet (hel/halvfabrikat), er det nok at hovedingrediensen dokumenteres.*

☞ Bekreftelse og oversikt over poenggivende innkjøpte lokalproduserte produkter og kategorier.

🏠 Bekreftelse fra leverandør, som viser opphavet til produktene.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

O30 Vegetarisk rett

Restauranten skal tilby minimum en vegetarisk* hovedrett på menyen, både til lunsj og til middag. Dette gjelder også catering og take away

**Med vegetarisk menes matvarer fra planteriket som kornprodukter, grønnsaker, frukt, bær, poteter, nøtter og frø, men også melkeprodukter, egg, honning og lignende.*

Virksomheter som kun har frokostservering, snacks og enkle retter, unntas fra kravet.

Bekreftelse på at kravet overholdes.

Beskrivelse av hvordan restauranten overholder kravet.

Kontrolleres på kontrollbesøk.

O31 Bærekraftig fisk og skalldyr

A: Disse artene, som er truet, får ikke serveres på en Svanemerket restaurant:

- hai
- alle arter av rokke, skate
- viltfanget stør
- makrellstørje og sørlig blåfinnet tunfisk
- ål

Unntak gis på Island for tradisjonell servering av haiarten *Somniosus microcephalus*, og rokkearten *Dipturus batis* / *Raja batis* og *Raja Amblyraja radiata*.

B: Disse artene, som er truet, får ikke serveres dersom de er fisket i det nevnte landet (status på landets rødliste i parentes):

Tabell 10 "B-listen" (Kritisk truet (CR), sterkt truet (EN))

Fiskeart	Land
Steinbit	Sverige (EN)
Kveite	Sverige (EN)
Uer	Norge (EN)
Sjøørret	Finland (EN)
Ørret	Finland (EN)
Havmus, havkatt	Sverige (EN)
Skolest	Sverige (CR)
Lange	Sverige (EN)
Lyr	Sverige (CR)
Blålange	Norge (EN)
Dyndsmerring (dk) / <i>Misgurnus fossilis</i>	Danmark (CR)
Sik	Finland (EN)
Innsjølaks	Finland (CR)
Røye	Finland (CR)
Harr	Finland (CR)

C: Tropisk reke, dvs. scampi, får ikke serveres.

Bifangst av arter på A-, B- eller C-lista får ikke serveres. MSC-merket fisk og skalldyr får alltid serveres.

Merking etter andre standarder enn MSC kan benyttes hvis Nordisk Miljømerking har godkjent dem. Standardene må oppfylle Nordisk Miljømerkings krav til bærekraftmerking av råvarer fra fisk og skalldyr bilag 4. ASC er i dag ikke godkjent.

Listene over ikke bærekraftige råvarer kan revideres hvis det kommer ny informasjon.

For å få oversikt over alle fiskearter på ulike nordiske språk, se Bilag 3.

🏠 Beskriv hvilke rutiner restauranten har for at kravet følges. For servering av fisk på B-lista kreves full sporbarhet til fiskeklassen.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk

O32 Palmeolje

Palmeolje skal ikke inngå i frityroljen restauranten benytter.

🏠 Bekreftelse på at frityroljen restauranten benytter er fri for palmeolje.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

O33 Forbud mot genmodifisert mat (GMO)

Det er forbudt å bruke eller servere genmodifisert mat* på en Svanemerket restaurant.

Restauranten skal ha rutiner som sikrer at det ikke kjøpes inn genmodifisert mat.

**Genmodifisert mat vil si mat som etter nasjonal lovgivning er merket med at den inneholder genmodifiserte ingredienser eller ingredienser produsert fra genmodifiserte organismer (GMO). Aktuelle produkter er produkter der råvarene er soya, mais, raps eller sukkerbete.*

🏠 Rutine som sikrer at virksomheten ikke serverer mat som etter nasjonal lovgivning er merket med at den inneholder genmodifiserte ingredienser eller ingredienser produsert fra genmodifiserte organismer (GMO).

7 Biomangfold

Kravene i kapitlet biomangfold gjelder for hoteller med hage/uteområde større enn 1 000 m².

O34 Forbedring av naturmangfoldet ved hotellets uteområde

Hotellvirksomheter med hage/uteområder skal sikre at naturmangfoldet forbedres. Det kreves at:

- Ingen kjemiske herbicider (bekjempningsmidler) benyttes i hotellets hage/uteområde.
- Fremmede invasive arter som finnes på tomten, skal fjernes og bekjempes. Slike arter skal heller ikke plantes.

Det gjelder arter som er forbudt å importere og omsette. De finnes i følgende dokumenter: Danmark: Miljøstyrelsens liste over invasive arter. ² Finland: Nasjonal liste over fremmedarter. ³ Norge: Forskrift om fremmede organismer vedlegg 1. ⁴ Sverige: Foreløpig gjelder kravet for

² <https://mst.dk/natur-vand/natur/national-naturbeskyttelse/invasive-arter/de-invasive-arter/>

³ <https://vieraslahti.fi/lajiit?EuList=false&FiList=true&invasiveSpeciesMainGroups=HBE.MG2>

⁴ <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m777/m777.pdf>
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-06-19-716?q=forskrift%20om%20fremmede%20arter>

arter på EUs liste og lista over mest problematiske arter som ennå ikke er lovregulert.⁵ Det kan endres når myndighetene har utarbeidet nye lister. Island: Lov 583/2000.⁶ Alle land: EU-forordning EU 2016/1141.⁷

- Trær som er over 100 år gamle og naturlige vannløp skal vernes i den grad det er mulig.

For eksempel gamle eiketrær, og andre store trær, som bok og bjørk, samt naturlige bekker og dammer.

Unntak fra kravet gis hvis trær og vannløp er til fare for gjester og personale.

Bekreftelse på at det ikke benyttes kjemiske herbicider.

Beskrivelse av hvordan fremmede invasive arter som finnes på tomten skal bekjempes, og hvordan det sikres at slike arter ikke plantes i fremtiden.

Beskrivelse av trær som er over 100 år gamle, og naturlige vannløp som finnes på tomten, og hvordan disse skal vernes.

8 Kjemikaliekrav

O35 Kjemikalieinnkjøp

- **Ansvarlig person:** Virksomheten skal ha en person som er hovedansvarlig for innkjøp av kjemikalier.
- **Innkjøpsrutiner:** Virksomheten skal ha rutiner for innkjøp av kjemikalier, som sikrer at virksomheten kun benytter godkjente kjemikalier og doseringsutstyr i henhold til kapitlet «kjemikalieforbruk». Rutinene skal også sikre at virksomheten informerer Nordisk Miljømerking ved bytte av ansvarlig person.

Navn, epost, telefonnummer og stillingstittel på ansvarlig person.

Innkjøpsrutine for kjemikalier.

O36 Informasjon om kjemikalier

Oversikt over samtlige kjemikalier som er aktuelle å benytte fremover. Angi kjemikalienes navn, leverandør, produsent, funksjon, brukshyppighet og miljømerke, der det er relevant. Bilag 5 kan benyttes.

Sikkerhetsdatablader og brukerinformasjon skal være tilgjengelig der kjemikalierne brukes, enten elektronisk eller i papirform.

Årlig oppfølging: Virksomheten skal rapportere samtlige kjemiske produkter som kjøpes inn.

Oversikt over samtlige kjemikalier virksomheten benytter. Navn, produsent, leverandør, funksjon, brukshyppighet og miljømerke (for de det er aktuelt for). Bilag 5 eller regneark kan benyttes.

⁵ <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Vaxter-och-djur/Frammande-arter/Invasiva-frammande-arter/#ej-reglerade>

⁶ <https://en.ni.is/flora-funga/invasive-plant-species>

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1417443504720&uri=CELEX:32014R1143>

☞ Bekreftelse på at brukerinformasjon og sikkerhetsdatablader (i henhold til Annex II REACH forordning 1907/2006/EF) er tilgjengelig hos virksomheten.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

🏠 Årlig rapportering av innkjøpte kjemikalier.

O37 Miljømerkede kjemikalier

100 % av produktene som benyttes til generell rengjøring, oppvask og intern tekstilvask skal være miljømerket.

Miljømerkede kjemikalier er produkter merket med Svanemerket, EU Ecolabel, Blue Angel eller Bra Miljöval.

Gjeldende rengjøring: Kravet gjelder produkter som benyttes til generell rengjøring på alle gulv og overflater, som for eksempel gjesterom, konferanserom, kjøkken, glass, speil, bad, toaletter, offentlige områder og personalrom.

Ozonert vann (ozonvann) og elektrokjemisk aktivert vann (ECA-vann) er ikke tillatt å bruke hverken til generell rengjøring eller desinfeksjon.

Følgende regnes ikke som generell rengjøring: Gulvbehandling, avkalkingsmiddel, bassengkjemikalier, rengjøringsmiddel til oppvaskmaskin og kaffemaskiner/traktere, avløpsåpner, kobberpuss, rengjøringsmiddel for fryserom, polering av rustfrie overflater og møbler, ovnsrens, grillrengjøring, stålglans, tyggummifjerner, flekkfjerner til matter og interiør.

Gjeldende oppvask: Kravet gjelder samtlige oppvask- og tørremidler som benyttes i oppvaskmaskiner og til manuell oppvask. Bløtleggingsmiddel og avkalkningsmiddel unntas og skal oppfylle krav til «øvrige kjemikalier».

Gjeldende intern tekstilvask: Kravet gjelder for samtlige vaskekjemikalier (inkludert skyllemiddel, vaskeforsterker, blekemiddel og flekkfjerning) som benyttes til vask av tekstiler, som virksomheten vasker selv.

☞ Miljømerkede kjemikalier dokumenteres som en del av kravet «Informasjon om kjemikalier».

O38 Dosering

Samtlige kjemikalier som benyttes til generell daglig rengjøring, oppvask og tekstilvask, skal doseres automatisk eller manuelt med doseringsutstyr.

🏠 Oversikt/beskrivelse over hvilket doseringsutstyr som benyttes for de ulike kjemikaliene. Bilag 5 kan benyttes. Bilder kan også benyttes som dokumentasjon.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk. Servicerapporter fra kontroll av automatisk doseringsutstyr, skal kunne legges frem.

P5 Svanemerket vaskeri

Kravet gjelder ikke for tyske og polske virksomheter.

Virksomheter som benytter et Svanemerket vaskeri, oppnår 3 poeng.

For å oppnå poeng skal hoveddelen, over 50 %, av virksomhetens tekstiler vaskes på det Svanemerkede vaskeriet. Intern vask av mopper og kluter aksepteres.

☞ Bekreftelse på avtale med et Svanemerket vaskeri.

🏠 Lisensnummer og navn på vaskeriet.

O39 Klassifisering av øvrige kjemikalier

Øvrige kjemikalier som benyttes regelmessig av virksomheten skal ikke være klassifisert i henhold til tabellen under.

Øvrige kjemikalier som benyttes regelmessig av virksomheten er bløtlegging, avkalkning, avløpsåpner, desinfeksjon til overflater, ovn- og grillrengjøringsmiddel, luftfrisker og gulvpleiemidler. Med gulvpleiemidler menes grunnpolish, gulvpolish, gulvvoks, vaskepolish, vaskepleiemiddel med voks, samt polishfjerner og voksfjerner.

Sikkerhetsdatablader for øvrige kjemikalier benyttet i lisensperioden skal dokumenteres av virksomheten som søker om Svanemerket.

Miljømerkede kjemikalier merket med Svanemerket, EU Ecolabel, Blue Angel eller Bra Miljöval oppfyller kravet.

Unntak:

Rengjøringsprodukter som benyttes til vedlikehold, som f.eks. rengjøringsmiddel til oppvaskmaskin, kaffemaskiner, kobberpuss, rengjøring til fryserom, polering av rustfrie overflater og møbler, absorberingsmiddel, tyggegummifjerner, flekkfjerning til matter og interiør er unntatt fra kravet.

Tabell 11 Ikke tillatt klassifisering av øvrige kjemikalier

CLP-forordning 1272/2008		
Fareklasse	Farekategori	Farekode
Farlig for vannmiljøet	Akutt kategori 1 Kronisk kategori 1-4	H400*, H410*, H411*, H412*, H413*
Akutt giftighet	Kategori 1-4	H300, H310, H330, H301, H311, H331, H302**, H312**, H332**
Spesifikk målorgantoksisitet med enkelt eller gjentatt eksponering	STOT SE kategori 1-2 STOT SE kategori 3 (gjelder kun sprayprodukter) STOT RE kategori 1-2	H370, H371, H372, H373 H335 (gjelder kun sprayprodukter***)
Alvorlig øyeskade/ øyeirritasjon	Kategori 1 (gjelder kun sprayprodukter)	H318 (gjelder kun sprayprodukter***)
Aspirasjonsfare	Kategori 1	H304
Sensibiliserende ved innånding eller hudkontakt	Kategori 1/1A/ 1B	H334, H317 eller merket med EUH 208: «Inneholder (navnet på det sensibiliserende stoffet). Kan forårsake allergisk reaksjon.»
Kreftfremkallende egenskaper	Kategori 1A/1B/2	H350, H351
Kjønnscelemutagenitet	Kategori 1A/1B/2	H340, H341
Reproduksjonstoksisitet	Kategori 1A/1B/2/Lact.	H360, H361, H362

Vær oppmerksom på at det er produsenten som er ansvarlig for korrekt klassifisering.

*Unntak gis for produkter som er klassifisert miljøskadelig med bakgrunn i innhold av kvartære ammoniumforbindelser. Unntak gis også til klorforbindelser som kreves brukt av myndighetene, eller som brukes ved

utbrudd av smittsomme sykdommer, utbrudd av mugg eller ved behov for sanering.

**Alle profesjonelle produkter kan merkes med H302, H312 og H332 hvis emballasjen er utformet slik at brukeren ikke kommer i kontakt med produktet.

***Produkter i spruteflasker eller tilsvarende utstyr med dyser som ikke danner spray-sky kan merkes med H335 og H318.

☞ Sikkerhetsdatablad for produktet i henhold til gjeldende europeisk lovgivning (Annex II to REACH Regulation, 1907/2006/EC) for alle øvrige kjemikalier som benyttes.

☞ Hvis produktet er merket med H302, H312, H332 skal en beskrivelse eller bilde av emballasjens utforming vedlegges.

☞ Bekreftelse på at produkter klassifisert som H318 og H335 ikke skal benyttes på sprayflasker, som danner spray-sky.

O40 Forbudte stoffer

Gulvpleiemidler:

Gulvpleiemidler som benyttes skal ikke inneholde:

- Perfluorinerede og polyfluorinerede alkylerte forbindelser (PFAS)

Kravet kan dokumenteres ved at virksomheten bestiller gulvpleiemidler fri for perfluorinerede og polyfluorinerede alkylerte forbindelser (PFAS). For eksempel kopi av kontrakt eller avtale med underleverandør.

Med gulvpleiemidler menes grunnpolish, gulvpolish, gulvvoks, vaskepolish, vaskepleiemiddel med voks, samt polishfjerner og voksfjerner.

Desinfeksjonsmidler til overflater:

- Ozonert vann (ozonvann) er ikke tillatt å bruke som desinfeksjonsmiddel.

Merk at ozonert vann heller ikke er tillatt å bruke til generell rengjøring.

- Desinfeksjonsmidler til overflater skal ikke inneholde følgende stoffer i så høye konsentrasjoner at det fremkommer på produktets sikkerhetsdatablad:
 - Reaktive klorforbindelser, som for eksempel natriumhypokloritt
 - Organiske klorforbindelser

Elektrokjemisk aktivert vann (ECA-vann) danner hypokloritt og er derfor ikke tillatt.

Unntak: Klorforbindelser som kreves brukt av myndighetene, for eksempel til rens av dusjhoder i Norge, unntas fra kravet. Det gis også unntak fra kravet ved utbrudd av smittsomme sykdommer, utbrudd av mugg eller ved behov for sanering.

☞ Bekreftelse fra virksomheten på at det alltid bestilles gulvpleiemidler uten PFAS. For eksempel kopi av kontrakt eller avtale med underleverandør.

☞ Sikkerhetsdatablad for alle desinfeksjonsmidler til overflater som benyttes, som viser at de er fri for reaktive og organiske klorforbindelser, dokumentert i krav til "klassifisering av øvrige kjemikalier".

O41 Granulat til oppvask

Kravet er kun relevant for virksomheter som benytter oppvaskmaskiner med granulat.

- Ved bruk av oppvaskmaskiner som benytter granulat skal ansatte, som håndterer maskinen, være opplært i hvordan utslipp forhindres ved vedlikehold og etterfylling av granulat.
- Bruk av ikke nedbrytbart plastgranulat skal fases ut. Fra og med 1. april 2024 skal all bruk være faset ut. Granulat som benyttes etter dette tidspunktet skal være dokumentert nedbrytbar i jord, i henhold til ISO-standarden 17556:2019.

☞ Bekreftelse på at ansatte får opplæring i å forhindre utslipp av granulat.

☞ Bekreftelse på at bruk av ikke nedbrytbart plastgranulat fases ut innen 1. april 2024.

☞ Dokumentasjon på at granulat som benyttes etter 1. april 2024 er nedbrytbar i jord, i henhold til ISO-standarden 17556:2019.

O42 Vannbehandling

Det tillates ikke vannbehandling av alt vann inn til virksomheten. Med vannbehandling menes bruk av kjemikalier, biocider eller ionisering, som sølv- og kobberionisering, for å desinfisere vannet.

Unntak:

Unntak fra kravet gis om det har vært gjennomført en risikovurdering av det interne rørsystemet og risikovurdering for spredning av legionella via aerosol, som dokumenterer behov for vannbehandling. Risikovurderingen skal være gjennomført i henhold til bilag 6.

Beskrivelse av vannbehandling og informasjon om kjemikaliene som benyttes kreves.

Ved bruk av sølv- og kobberionisering skal det søkes om utslippstillatelse om kommunen krever dette. Dette varierer fra kommune til kommune.

☞ Bekreftelse på at det ikke benyttes kjemikalier til vannbehandling hos virksomheten.

Eventuelt, ved unntak fra kravet:

☞ Risikovurdering, som dokumenterer at det er behov for vannbehandling.

☞ Informasjon om vannbehandlingen som benyttes.

☞ Sikkerhetsdatablad i henhold til gjeldende europeisk lovgivning (Annex II to REACH Regulation, 1907/2006/EC) for hvert kjemikalie som benyttes.

☞ Ved bruk av sølv- og kobberionisering: Bekreftelse på at kommunen er kontaktet angående utslippstillatelse, hvis relevant.

9 Innkjøp av miljømerkede varer og tjenester

O43 Innkjøp av miljømerkede trykksaker, mykpapir og kopipapir

- **Trykksaker:** 100 % av innkjøpte trykksaker skal være fra et Svanemerket trykkeri, eller være sertifisert med EU Ecolabel eller Blue Angel. Virksomheten skal ha rutiner for å etterspørre miljømerkede trykksaker ved bestilling.
Med trykksaker menes for eksempel informasjonsmateriell, reklame, brosjyrer, skriveblokker og brevpapir med logo. Kravet gjelder også trykksaker som kjedevirksomheter bestiller sentralt.
- **Mykpapir:** 100 % av innkjøpt mykpapir skal være miljømerket. Med mykpapir menes toalettpapir, kjøkkenruller, husholdningspapir og tørkepapir.
- **Kopieringspapir:** 100 % av innkjøpt kopipapir til daglig drift skal være miljømerket.

Med miljømerket mykpapir og kopipapir menes her produkter merket med Svanemerket, EU Ecolabel eller Blue Angel.

☞ Bekreftelse på avtaler med Svanemerket trykkeri, eller på trykkeri som leverer trykksaker med EU Ecolabel, eller på trykkeri/trykksak merket med Blue Angel.

☞ Lisensnummer og navn på trykkeriet.

☞ Rutiner eller annen dokumentasjon som bekrefter at miljømerkede trykksaker etterspørres.

☞ Dokumentasjon på innkjøpt mykpapir og kopipapir, som viser at innkjøpet er miljømerket.

☞ Kontrolleres på kontrollbesøk.

P6 Innkjøp av miljømerkede produkter og tjenester

Virksomheten får poeng for innkjøp av miljømerkede produkter og tjenester i henhold til tabellen under. For å være poenggivende skal 100 % av hver kategori være miljømerket, med mindre annet er spesifisert i tabellen. Nordiske virksomheter kan maksimalt oppnå 12 poeng i dette kravet. Tyske og polske virksomheter kan maksimalt oppnå 6 poeng i dette kravet. Poengkrav relevant for tyske og polske virksomheter er markert med *.

Med miljømerket menes produkter merket med Svanemerket, EU Ecolabel, Blue Angel eller Bra Miljöval.

Svanemerket vaskeri premieres med poeng i krav P5, i kapitlet for kjemikalier. Produkter som er obligatoriske i andre krav i kriteriene er ikke poenggivende i dette kravet.

Tabell 12 Poenggivende produkter og tjenester

Miljømerkede produkter og tjenester	Poeng
Rengjøringstjeneste * og/eller vindusvask	3
Renseri	1
Svanemerket kaffetjeneste/service	3
Tøyhåndduksruller *	1
Såpe og sjampo, på gjesterom og felles toalett *	3

Engangsartikler *	1, pr. kategori (maks 2 kategorier)
Servietter *	1, pr. kategori (maks 2 kategorier)
Mikrofibermopper og kluter *	1
Stearinlys *	1, pr. kategori (maks 2 kategorier)
TV apparater	1
Møbler *	2, pr. kategori (maks 3 kategorier)
Utemøbler *	2, pr. kategori (maks 3 kategorier)
Gulv *	2
Tekstiler (dyner, puter, laken, sengesett, håndklær, duker og servietter) *	2, pr. kategori (maks 2 kategorier)
Arbeidsklær, minst én personalkategori *	1
Svanemerket drivstoff til virksomhetens biler	1
Annet miljømerket, som for eksempel batterier, tonerkassetter, flipoverblokker, whiteboardtuser og annet. *	1, pr. kategori maksimalt 3 poeng
Innkjøpt elektrisitet er miljømerket i henhold til Bra Miljøval, EKOEnergy eller tilsvarende. * Miljømerker for elektrisitet skal oppfylle Nordisk Miljømerkings retningslinjer for sertifiseringsordninger. Bra Miljøval og EKOEnergy oppfyller retningslinjene og er godkjent.	1
Annet	Poeng
Gjenbruk av møbler, materialer, tekstiler og annet om det er av et betydelig omfang. Nordisk Miljømerking avgjør om omfanget er poenggivende. *	1, pr. kategori, maksimalt 2 poeng

🏠 Oversikt over innkjøpte produkter og tjenester, leverandør lisensnummer og omfang der det er relevant.

🔍 Kontrolleres på kontrollbesøk.

10 Poengsammenstilling

044 Obligatorisk krav til oppnådde poeng

Nordiske virksomheter skal oppfylle minimum 12 poeng i henhold til tabellen under.

Tabell 13 Poengsammenstilling for nordiske virksomheter

Poengkrav	Maksimal mulige poengsum
P1 Vannreducerende tiltak	3
P2 Tiltak for å forebygge og redusere matsvinn	3
P3 Økologisk mat og drikke	5
P4 Lokalprodusert mat og drikke	2
P5 Svanemerket vaskeri	3
P6 Innkjøp av miljømerkede produkter og tjenester	12
Maksimalt mulige poeng	28

Tyske og polske virksomheter skal oppfylle minimum 8 poeng i henhold til tabell 14 under.

Tabell 14 Poengsammenstilling for tyske og polske virksomheter

Poengkrav	Maksimal mulige poengsum
P1 Vannreducerende tiltak	3
P2 Tiltak for å forebygge og redusere matsvinn	3
P3 Økologisk mat og drikke	5
P4 Lokalprodusert mat og drikke	2
P6 Innkjøp av miljømerkede produkter og tjenester	6
Maksimalt mulige poeng	19

Oppsummering av poeng.

Regler for Svanemerking av tjenester

For enkelt å kunne identifisere Svanemerkede tjenester, skal lisensnummeret og en beskrivende undertekst stå sammen med Svanemerket.

Den beskrivende underteksten for 055 Hoteller og andre overnattingssteder er: **Hotell/Hotell med restaurant/Hotell med restaurant og konferanse/Hotell med konferanse/Overnattingssted/Overnattingssted med restaurant**

Mer informasjon om regler, avgifter og grafiske retningslinjer finnes på www.svanemerket.no/regelverk/

Etterkontroll

Nordisk Miljømerking kan kontrollere at virksomheten oppfyller Svanemerkets krav også etter at lisens er bevilget. Det kan f.eks. skje gjennom besøk på stedet eller ved stikkprøvekontroll.

Viser det seg at virksomheten ikke oppfyller kravene kan lisensen inndras.

Kriterienes versjonshistorikk

Nordisk Miljømerking fastsatte versjon 5.0 av kriteriene for Hoteller og andre overnattingssteder den 19. november 2021 og de gjelder til og med 31. desember 2026.

Den 13. mai 2022 besluttet Nordisk Miljømerking å justere to krav. Kravet «Forebygging av matsvinn» er oppdatert med alternativ måling av matsvinn. I tillegg er kravet «Forbudte stoffer» forenklet til kun å gjelde gulvpleiemidler og desinfeksjonsmidler. Den nye versjonen heter 5.1.

Den 7. oktober 2022 besluttet Nordisk Miljømerking å justere unntaket i kravet til "Ikke tillatte engangsartikler på gjesterom". Det er nå også tillatt å benytte kapsler som består av 100 % fornybart materiale, forutsatt at materialgjenvinning av kapslene sikres. En presisering om at det er tillatt med porsjonsforpakninger ved room service er også lagt til. Den nye versjonen heter 5.2.

Den 6. juni 2023 besluttet Nordisk Miljømerking å tilpasse kriteriene den tyske og polske bransjen. Det åpnes derfor opp for at virksomheter fra Tyskland og Polen kan søke om Svanemerket. I tillegg ble krav til "Forbudte stoffer" justert, hvor det ble lagt til en presisering for hvordan kravet kan dokumenteres. Den nye versjonen heter 5.3.

Den 10. oktober 2023 besluttet Nordisk Miljømerking å legge til en presisering i krav til kjemikalier og forklare at ozonvann ikke er tillatt, samt å legge til et unntak angående tøfler i krav til engangsartikler, som sikrer like unntak for hoteller som ikke er medlem av hotelstars.eu, men likevel er på nivå med fem stjerners hoteller. Den nye versjonen heter 5.4.

Den 14. november 2023 besluttet Nordisk Miljømerking å justere to krav. Kravet "Forbud mot PVC/PVDC i plastfilm" er justert og forbudet gjelder fra 1. januar 2025. I tillegg er kravet til "Granulat til oppvask" justert og forbudet gjelder fra 1. april 2024. Granulat som benyttes etter dette skal være dokumentert nedbrytbar i jord i henhold til ISO-standarden 17556:2019. Den nye versjonen heter 5.5.

Bilag 2 Tips til tiltak for forebygging og reduksjon av matsvinn

Eksempler på forebyggende tiltak:

- **"Nudging" eller "dulting"**, som vil si å legge til rette for adferd som fører til mindre matsvinn uten at gjestene tenker over det (mindre tallerkener er for eksempel et nudge/dult).
- **Tallerkensvinn** kan f.eks. reduseres ved å servere mindre porsjoner, valgfritt tilbehør i mindre porsjoner, la gjestene få velge om de vil ha brød til maten, benytte mindre tallerkener, tilbud om «doggie-bag», kommunikasjon med gjestene og lignende.
- **Buffetsvinn** kan minskes ved å redusere tilbudet i buffeten, tydelig oversikt over hvilke matretter i buffeten som passer sammen, redusere størrelsen på serveringsfatene, optimere rutiner for påfyll, pris per vekt eller størrelse, god oversikt over antall besøkende gjester, riktig temperatur ved servering og lignende. Man kan også selge overskuddsmat til en redusert pris, eller gjennom alternative salgskanaler. Et annet alternativ er å gi bort maten til veldedige formål.
- **Tilberedningssvinn** kan reduseres ved god menyplanlegging, og god utnyttelse av råvarene. Oppfinnsomhet i forbindelse med gjenbruk av mat er også en viktig faktor. I slike tilfeller er matsikkerhet viktig å forholde seg til.⁸
- **Lagersvinn** kan forhindres ved å ha gode innkjøpsrutiner, og ha god oversikt over hvilke varer man allerede har. Optimal oppbevaring er også viktig, for å forhindre at emballasje blir ødelagt, og at frukt og grønnsaker blir klemte i stykker.

Eksempler på reduserende tiltak:

- **Benytte overflødige råvarer:** Restauranten kan benytte overflødige råvarer fra produsenter eller dagligvarebutikker, enten regelmessig eller ved fast avtale.
- **Salg av overflødig mat:** Restauranten kan selge overflødig mat, fra sin vanlige virksomhet, til en lavere pris, eller salg gjennom alternative salgskanaler.
- **Donasjon:** Restauranten kan ha en fast avtale med en organisasjon for å donere overflødig mat.

Linker til sider som kan inspirere til andre tiltak:

- Matvetts tiltaksbank: <https://www.matvett.no/bransje/tiltaksbank>

⁸ Veileder for trygg gjenbruk av mat i serveringsbransjen:
<https://www.matvett.no/uploads/documents/Veileder-for-trygg-gjenbruk-av-mat.pdf>

- «Nationell handlingsplan för minskat matsvinn i Sverige»: <https://www.livsmedelsverket.se/produktion-handel--kontroll/produktion-av-livsmedel/matsvinn-foretag/rapporter-och-publikationer>
- Danmark mod madspild, fødevarebranchens guide til at reducere madspild: <https://danmarkmodmadspild.dk/>
- «Stop spild av mad» sine tips til «hvad kan du gjøre»: <https://stopspildafmad.org/om-madspild/hvad-kan-du-goere/>

Bilag 3 Krav til bærekraftig fisk og skalldyr på nordiske språk

A: Disse artene, som er truet, får ikke serveres på en Svanemerket restaurant:

- alle arter av haj (sv) / haj (dk) / hai (fi) / hai (no) / hákarl (is)
- alle arter av rocka (sv) / rokke (dk) / rauskut (fi) / rokke, skate (no) / skata (is)
- vildfångad stór (sv) / stør (dk) / sampikalat (fi) / stør (no) / styrja (is) (Acipenseriformes)
- tunfiskartene blåfenad och sydlig (sv) / blåfinnet og sydlig tun (dk) / tonninkala ja eteläntonninkala (fi) / makrellstørje og sørlig blåfinnet tunfisk (no) / túnfiskur (is) (Thunnus thynnus og Thunnus maccoyii)
- ål (sv) / ål (dk) / ankerias (fi) / ål (no) / áll (is) (Anguilla anguilla)

Unntak gis på Island for tradisjonell servering av haiarten Somniosus microcephalus og rokkearten Dipturus batis / Raja batis.

B: Disse artene, som er truet, får ikke serveres dersom de er fisket i det nevnte landet (status på landets rødliste i parentes, kritisk truet (CR) og sterkt truet (EN)):

Fiskeart	Land
havskatt (sv) / havkat (dk) / merikissa (fi) / steinbit (no) / steinbítur (is) (Anarhichas lupus)	Sverige (EN)
hällflundra (sv) / hellefisk, helleflyndre (dk) / ruijanpallas, pallas (fi) / kveite (no) / lúða (is) (Hippoglossus hippoglossus / Reinhardtius hippoglossoides)	Sverige (EN)
kungsfisk, rødfisk, uer (sv) / rødfisk (dk) / punasimppu, punahven (fi) / uer (no) / karfi (is) (Sebastes mentella, Sebastes marinus)	Norge (EN)
havsöring (sv) / havørred (dk) / meritaimen, merivaelteiset kannat (fi) / sjørret (no) / sjóbirtingur (is) (Salmo trutta m. trutta)	Finland (EN)
öring i insjövattnen söder om latituden 67°00'n (sv) / taimen sisävesissä 67°00'n leveyspiirin eteläpuolella (fi), ørred (dk), ørret (no), urriði (is) (Salmo trutta)	Finland (EN)
havsmus (sv) / havmus (dk), sillikuningas (fi) havmus, havkatt (no) / há mús (is) (Chimaera monstrosa)	Sverige (EN)
storfjällig skolest (sv) / skolæst (dk) / lestikala (fi) / skolest (no) / slétthali (is) (Coryphaenoides rupestris)	Sverige (CR)
långa (sv) / lange (dk) / molva (fi) / lange (no) / langa (is) (Molva molva)	Sverige (EN)
lyrtorsk (sv) / lubbe, lyssej (dk) / lyyratorska (fi) / lyr (no) / lýr (is) (Pollachius pollachius)	Sverige (CR)
birkelånga (sv) / blålange (dk) / tylppäpyrstömolva (fi) / blålange (no) / blålånga (is) (Molva dypterygia)*	Norge (EN)
dyndsmerling (dk) / (Misgurnus fossilis)	Danmark (CR)
anadromiskt vandringsik (sv) / sik (dk) / merialueen vaellussiika (fi) / sik (no) / tjarnasilid (is) (Coregonus lavaretus)	Finland (EN)
insjölox (sv) / (dk) / järvilohi (fi) / innsjølaks (no) / lax i stöðuvötnum (is) (salmo salar m. sebago)	Finland (CR)
röding i Vuoksens vattendrag (sv) / fjeldørred, rødding (dk) / nieria Vuoksen vesistöissä (fi) / røye (no) / silungur i vatnasviði Vuoksens (is) (Salvelinus alpinus)	Finland (CR)
harr i Östersjön (sv) / stalling (dk) / harjus Itämeressä (fi) / harr (no) / harri i Eystrasalti (is) (thymallus thymallus)	Finland (CR)

C: Tropisk reke, dvs. scampi, tigerräkor, kungsräkor, jätteräkor (sv) / tropisk reje (dk) / jättikatkarapu (fi) / tropisk reke (no) / trópísk risarækja (is) (Penaeus sp., Litopennaeus sp. og Metapenaeus sp. i familien Penaeidae og Macrobrachium rosenbergii) får ikke serveres.

Bifangst av arter på A-, B- eller C-lista får ikke serveres. MSC-merket fisk og skalldyr får alltid serveres. Merking etter andre standarder enn MSC kan benyttes hvis Nordisk Miljømerking har godkjent dem. Standardene må oppfylle Nordisk Miljømerkings krav til bærekraftmerking av råvarer fra fisk og skalldyr, se bilag 4. ASC er i dag ikke godkjent.

Listene over ikke bærekraftige råvarer kan revideres hvis det kommer ny informasjon.

Bilag 4 Retningslinjer ved vurdering av bærekraftsråvaremerking av fisk og skaldyr

Nordisk Miljömärkning ställer krav på standarder för certifierad fisk och skaldjur. Kraven är sammanfattade i detta dokument som kontinuerligt uppdateras. Varje enskild standard och certifieringssystem granskas av Nordisk Miljömärkning för att säkra att alla kraven uppfylls.

Generella krav på standard för hållbarhetsråvarumärkning av fisk och skaldjur

Följande krav gäller för både viltfångad och odlad fisk:

- Standarden ska följa alla relevanta lagar och avtal och överensstämna med FAO:s och FN:s konventioner och riktlinjer:
 - 1982 UN Convention on the Law of the Sea
 - 1995 UN Fish Stocks Agreement
 - FAO:s riktlinjer för miljömärkning av fisk och fiskprodukter från vildfångad fisk
 - FAO:s tekniska riktlinjer för certifiering av vattenbruk
 - FAO:s uppförandekod för ansvarsfullt fiske
- Standarden ska balansera ekonomiska och ekologiska intressen. Standarden ska vara utvecklad i en öppen process där ekologiska, ekonomiska och sociala intressenter har varit inbjudna att delta. Detta innebär att det som minimum ska vara en offentlig remiss vid utveckling av standarden.
- Standarden och dokument som är relaterade till standarden ska vara offentlig/-a.
- Standarden utvärderas och revideras regelbundet så att processen utvecklas och miljöpåverkan minskas successivt.
- Nordisk Miljömärkning lägger speciell vikt på att standarden har absoluta krav som skyddar mot illegalt fiske och mot utarmning av den biologiska mångfalden.
- Krav på standard för viltfångad fisk och skaldjursråvara
- Standarden har krav på att det fiskade beståndet inte överfiskas och bevaras på en nivå som främjar målet om ett långsiktigt optimalt utnyttjande.
- Bedömning av beståndstatus och trender samt fiskets påverkan på omgivande ekosystem ska baseras på adekvat och vetenskapligt relevant data/information. Standarden har krav på ekosystemhänsyn d.v.s. negativa effekter av fisket bedöms.
- Standarden innehåller krav som syftar till att minimera bifångst/utkast. Detta kan uppfyllas t.ex. genom att göra en riskbedömning.

Krav på odlad fisk- och skaldjur

- Standarden innehåller krav om miljöaspekter som säkrar hållbar odling vilket inkluderar krav på foderfiske
- Djurhälsa och djurskydd
- Livsmedelssäkerhet

Krav på certifieringssystem och certifieringsorgan

- Certifieringssystemet ska vara öppet, ha stor nationell eller internationell trovärdighet och ska kunna verifiera att kraven i standarden är uppfyllda.

- Certifieringsorganet ska vara opartiskt och trovärdigt d.v.s. certifiering ska utföras av en ackrediterad kompetent tredje part.
- Certifieringssystemet ska vara lämpat för att verifiera att kraven i standarden uppfylls. Metoden som används i certifieringen, ska vara repeterbar och använd-bar för fiske/odling. Certifieringen ska ske i förhållande till en specifik standard.
- Det ska ske kontroll av standarden i fisket/odlingen innan certifikat utfärdas.
- Det certifierade fisket/odlingen ska kontrolleras/revideras regelbundet.

Krav på CoC (Chain of Custody) certifiering

Krav på CoC kan eventuellt värderas, ifall komplettering till myndighetskrav behövs:

- Produkten ska vara spårbar genom hela förädlingskedjan med minst fångstzon, handelsbeteckning (vetenskapligt namn) och produktionsmetod (odlat/vilt) (ref: förordning 104/2000/EG som gäller enbart icke processade produkter).
- Chain of Custody-certifiering ska utföras av en ackrediterad kompetent tredje part liksom krav på certifiering av fisket.
- Systemet ska ställa krav på CoC-kedjan, som säkrar spårbarhet, dokumentation och kontroll genom produktionskedjan.

Dokumentation

- Kopia av standard.
- Kontaktinformation (namn, adress och telefon) till organisationen som har utvecklat standard och audit rapport.
- Referenser till personer som representerar parter och intressegrupper som är inbjudna att delta i utveckling av standarden.

Var uppmärksam på att Nordisk Miljömärkning kan kräva in ytterligare dokumentation för att granska om kraven inom standard och certifieringssystem är uppfyllda.

Bilag 6 Risikovurdering for spredning av legionella via aerosol

Virksomheten er pliktet til å gi tilfredsstillende beskyttelse mot spredning av legionella via aerosol.

Et riktig dimensjonert anlegg og etablerte driftsrutiner som sikrer god sirkulasjon, tilstrekkelige høye vanntemperaturer og lave kaldtvannstemperaturer, er den beste forsikringen mot oppvekst av legionellabakterier.⁹

Hvis en risikovurdering av det interne rørsystemet dokumenterer behov for vannbehandling utover etablerte driftsrutiner, skal tiltak iverksettes.

Hvis risikovurderingen dokumenterer behov for rens av vann ved bruk av kjemikalier, biocider eller ionisering, som sølv- og kobberionisering, gjøres det unntak for kravet gjeldende «Vannbehandling».

Nordisk Miljømerking krever at en slik risikovurdering skal inneholde punktene under, basert på Legionellaveilederen, kap. «Risikokartlegging og forebyggende tiltak»¹⁰. Det er lagt til hjelpetekst rettet mot hotellvirksomheter.

Ved risikovurderingen skal virksomheten:

1. Gi oversikt/skisse over oppbygging av det interne rørsystemet.
Oversikten skal benyttes videre for punktene 2-4.
2. Identifisere installasjoner som kan innebære risiko for vekst av legionellabakterier.
De viktigste risikofaktorene for oppvekst er væskens temperatur og bakterienes tilgang til næringsstoffer. I et anlegg vil omfanget av begroing (biofilm), bunnfall, slamansamlinger, kalkavleiringer og korrosjonsprodukter som kan bidra til bakterievekst, være av stor betydning ved vurdering av risiko for legionellavekst.
3. Identifisere fra hvilke deler av disse installasjonene det kan bli spredning av aerosoler som kan inneholde legionellabakterier.
For hoteller vil innretninger som vil danne aerosoler for eksempel være dusjer og boblebad.
4. Kartlegge mulige risikoområder for legionellavekst i aktuelle installasjoner, samt vurdere bruken av systemet.
Finnes det lite brukte tappepunkt? Har man områder som er mindre i bruk? Områder med stillestående vann kan gi gunstige vekstforhold for legionella.
5. Vurdere sannsynlighet for legionellaforekomst i disse risikoområdene.
I alt ferskvann i naturen forekommer det legionella. Her skal man vurdere sannsynligheten for vekst- og spredningspotensiale.

⁹ Folkehelseinstituttet: Forebygging av legionellasmitte - en veiledning. 2015

¹⁰ <https://www.fhi.no/nettpub/legionellaveilederen/temakapitler/risikokartlegging-og-forebyggende-til/>

6. Vurdere eksponeringspotensialet (grad av alvorlighet).
Hvem er brukere av systemet? Enkelt personer eller grupper som tilhører en eller flere av risikogruppene? På et hotell kan brukere av systemet ha ulik risiko for å bli smittet av legionella.
7. Kartlegge hvilke forebyggende rutiner man har i dag for å forhindre overføring av legionellabakterier via aerosol.
Eks. prøvetaking, rens og desinfeksjon av dusjhode og slange, gjennomspyling av lite brukte tappepunkt (eksisterende drifts- og vedlikeholdsrutiner, behandlingsmetoder) og resultatene av tiltakene, samt rutiner som skal følges ved utbrudd eller mistanke om utbrudd.
8. Gjennomføre temperaturmålinger av kaldt og varmt vann på representative punkter i et system.
Temperaturen vil kunne si noe om grunnlag for vekst av legionella. For å vokse må legionellabakteriene ha tilgang på organisk materiale, vann og luft. De vokser best ved temperaturer mellom 20 og 50 °C.
9. Ta vannprøver for legionella. Vannprøver bør tas i forbindelse med risikoområder for legionellavekst (punkt 4).
Analyseresultatet vil kunne si noe om forekomst av legionella i anlegget. Vær oppmerksom på at ulik analysering gir ulike svar (dyrkingsteknikk viser kun levende bakterier, mens svar i PCR-teknikk påviser både døde og levende bakterier). Utvalgte prøvepunkter bør også følges opp i etterkant av risikovurderingen. Hvis man får påvist legionella, vil prøvetaking kunne si noe om man har utfordringer på enkeltpunkt eller om systemet er infisert. Påviste konsentrasjoner fra enkeltprøver er ikke dokumentasjon på at systemet er infisert, på samme måte som en negativ legionellaprøve ikke er dokumentasjon på at legionellabakterier ikke er til stede. Legionellaveilederen oppgir at hvis mer enn 30 % av prøvene i et internt vannsystem viser funn av legionella, så tyder det på at hele systemet kan være infisert.

En helhetlig vurdering av punktene ovenfor, skal kunne si noe om den samlede risikoen for det aktuelle anlegget, og om det er behov for endringer i drift og vedlikeholdsrutinene, samt hvilke tiltak som bør iverksettes.

Tekniske endringer som fjerner oppvekstbetingelsene i kombinasjon med gode drifts- og vedlikeholdsrutiner, vil være best. I situasjoner der dette ikke er tilstrekkelig er det relevant å vurdere rens av vann, for å holde veksten av legionella under kontroll.

Risikovurderingen bør være tilpasset hvert enkelt system, og punktene ovenfor passer ikke nødvendigvis alle, og skal i slike tilfeller benyttes som retningslinjer.

Nordisk Miljømerking anbefaler dialog med produktuavhengige rådgivende virksomheter med ekspertise innen legionellakontroll.